

VOJENSKO-PARTIZÁNSKE JEDNOTKY UTVORENÉ Z PRÍSLUŠNÍKOV VÝCHODOSLOVENSKEJ ARMÁDY. Brigáda Kriváň

HELENA PAŽUROVÁ

PAŽUROVÁ, H.: Military –partisan troops comprising of the members of East-Slovak Army. Kriváň- Brigade. *Vojenská história*, 4, 14, 2010, pp. 48–70, Bratislava.

The study deals with the history of the military-partisan troop-Brigade Kriváň. Initially, the author describes the pre-history of the brigade establishment, e.g. the dramatic events from the end of August 1944- the demilitarisation of the East-Slovak Army. (In spite of the fact the notion – East-Slovak Army is not well-known and used, since established by historians, it is nowadays often used well-comprehensible and acceptable). The work provides us with a good insight into small or larger troops located in the East of Slovakia. Moreover it is focused on the Kriváň-brigade.

She extensively deals with various negotiations of the instigators of the uprising action in the East of Slovakia. However, she generally captures the drama character and complexity of the situation in which some of personnel did not stand well or failed to succeed. It was just in the confrontation of the indecisiveness of some of the senior officers the performance of lieutenant colonel Jozef Vogl, **stot. del.** Jozef Tabiš and other officers gathering their troops to establish military-partisan brigade Kriváň. There is also a particular focus on the contacts and cooperation with the partisan brigade Sergej, the relations between the partisans and citizens, problems with supplies etc.

Military History. Slovakia. WWII. Partisan troops from the East Slovak Army in the time of Uprising.

1. ODZBROJOVANIE VÝCHODOSLOVENSKEJ ARMÁDY A VZNIK VOJENSKO-PARTIZÁNSKÝCH JEDNOTIEK

V čase príchodu Východoslovenskej armády (VSA) na severovýchodné Slovensko – v polovici mája 1944 – v jej operačnom pásme pôsobili tri samostatné partizánske skupiny: *Čapajev* – veliteľ Ivan K. Baľuta-Jagupov, náčelník štábu npor. let. Ľudovít Kukorelli; *Pugačov* – veliteľ Alexander G. Jemeljanov a partizánska skupina *Rokosovskij* – veliteľ Nikolaj V. Litvin, krycie meno Rokosovskij.¹ Postupným zlúčením sa z nich koncom júla utvorila brigáda pod názvom *Čapajev*. V auguste 1944 mala okolo 300 príslušníkov. V jej zostave boli aj sovietski občania, ktorí sa dostali na východné Slovensko zo zajateckých táborov alebo transportov smerujúcich do Nemecka. Brigáda *Čapajev* uskutočňovala diverzné a prepadové akcie v celom priestore Šrišsko-zemplínskej župy. Čapajevovci udržiavali kontakty s radovými vojakmi i dôstojníkmi VSA.

1 Vranovská skupina s názvom „Pučkov“ zanikla ešte pred príchodom VSA na východné Slovensko.

Druhá pešia divízia VSA sa dostávala do kontaktu aj so sovietskymi partizánskymi jednotkami. Bol to najmä zväzok *Stalin*, ktorému velil pplk. Michail I. Šukajev. Operoval na poľskom pohraničí neďaleko od slovenských hraníc. Dňa 12. júla 1944 k nemu prešla čata vojakov strážiacia lupkovský tunel pod velením npor. pech. Ondreja Rísa² a 10. augusta dve rotý slovenských vojakov 2. práporu (veliteľ stot. pech. Ján Oškvarok) 4. pešieho pluku s dôstojníkmi npor. pech. Ladislavom Kováčom, Stanislavom Berským, npor. Františkom Kelčíkom, por. Jánom Krúpom a ďalšími.³

V auguste 1944, ešte pred povstaním, do operačného pásma VSA, ktoré v tom čase už bolo aj operačným priestorom skupiny armád Severná Ukrajina, sa peším pochodom z Poľska presunulo sedem sovietskych partizánskych skupín a ôsma bola dopravená ako letecký výsadok.⁴ Do operačného priestoru 1. pešej divízie došli: zväzok Alexander Nevský – vel. pplk. Červenej armády (ČA) Viktor A. Karasjov; partizánska brigáda Kvitinského – vel. mjr. Vjačeslav A. Kvitinskij; 17-členná desantná skupina Martynova – vel. Aleksej A. Martynov. Do operačného úseku 2. divízie sa presunuli: zväzok *Stalin* – vel. pplk. Michail I. Šukajev, oddiel mjr. Anatolija D. Kovalenka (krycie meno Belov); partizánsky oddiel Majorov – vel. Ivan S. Majorov; partizánsky oddiel Požarskij – vel. Leonid J. Berenštejn; samostatný partizánsky oddiel *Za vlast'* (Za rodinu) – vel. Roman S. Streľcov (krycie meno Kurorov). Väčšina sovietskych partizánskych jednotiek sa neskôr presunula na stredné Slovensko. Keď došlo k odzbrojovaniu Východoslovenskej armády, časť jej príslušníkov prešla k už existujúcim partizánskym skupinám, ale vytvorili sa aj nové, slovenské vojensko-partizánske jednotky.

V dôsledku informačného skratu zastupujúci veliteľ VSA plk. gšt. Viliam Talský dňa 30. augusta 1944 nepozval na poradu do Prešova veliteľa 2. pešej divízie plk. gšt. Štefana Tatarka.⁵ Ochudobnil tým štáb divízie o informácie, ktoré mohli jej veleniu pomôcť v orientácii pri rozhodovaní 30., ale najmä v osudný deň – 31. augusta 1944. Porady sa zúčastnili do povstaleckej akcie zapojení dôstojníci najmä z Armádneho veliteľstva a veliteľstva 1. pešej divízie. Zástupca veliteľa VSA plk. gšt. V. Talský, druhý náčelník štábu pplk. gšt. František Urban, prednosta armádnej intendancie pplk. int. Oldřich Kvapilík, veliteľ 1. pešej divízie plk. pech. Mikuláš Markus, náčelník štábu 1. pešej divízie mjr. gšt. Elemír Polk, zo Skupiny vzdušných zbraní veliteľ mjr. let. Július Trnka a veliteľ spojovacej rotý stot. let. Július Škrovina. Z 2. pešej divízie bol na poradu pozvaný plk. pech. Jozef Husár, veliteľ 4. pešieho pluku (stanovište veliteľstva (SV) Papín). Kým si však vybavil súhlas od veliteľa divízie a absolvoval cestu autom, už bolo po porade. S plk. J. Husárom, v čase, keď ešte vo funkcii veliteľa 2. divízie bol plk. gšt. V. Kanák, sa „rávalo“, že bude konšpiratívnym veliteľom pre 2. divíziu. No z Vojenského ústredia ho touto úlohou nikto nepoveril, dozvedel sa o tom iba od plk. M. Markusa. Plk. Husár nemal v tomto smere žiadne dispozície a ani kontakt s hlavnými vojenskými organizátormi ozbrojeného vystúpenia. Plk. V. Talský plk. Husára síce prijal, ale pre prítomnosť náčelníka štábu pplk. L. Lavothu, ktorý pre nespoľahlivosť nebol do akcie zapojený, nemohol s ním prerokovať závery z porady. Vzápätí plk. V. Talského urgova-

2 RÍŠ, Ondrej. In *Dejiny Slovenského národného povstania 1944*. 5. zv. Bratislava : Pravda, 1984, s. 489.

3 JABLONICKÝ, Jozef. *Samizdat o odboji. Štúdiá a články* [zv. 1.]. Bratislava : Kalligram, 2004, s. 272.

4 Podrobnejšie o príchode uvedených skupín pozri: PAŽUROVÁ, Helena. *Východoslovenská armáda (júl – august 1944)*, rkp.

5 Plk. Š. Tatarko prišiel k 2. divízii 22. augusta 1944, velenie od plk. gšt. Viliama Kanáka písomne prevzal 24. augusta. Veliteľ VSA gen. Augustín Malár ho stihol informovať o povstaleckej úlohe VSA i 2. divízie. V. Talský pravdepodobne o tom nevedel.

li na riešenie situácie u letcov, preto sa dohodol s Husárom, aby ho počkal o 10.30 h v prešovskej kaviarni Corzo.⁶ Na porade boli prijaté tieto rozhodnutia:

1. Major E. Polk odletí 31. augusta o 3. h k maršalovi Ivanovi Stepanovičovi Konevovi, veliteľovi 1. ukrajinského frontu, aby zabezpečil pomoc Červenej armády v smere Duklianskeho priesmyku.

2. Za dva dni (do 2. septembra) sa urobia potrebné opatrenia na preskupenie zostavy divízií a začatie útoku, a to 1. divízia v smere Dukla – Krosno a druhá divízia v smere Czeremcha – Rymanów.

3. Ak ČA neposkytne v najkratšom čase pomoc, uskutoční sa obrana na mieste až do príchodu ČA.

4. Ako posledná alternatíva sa určilo prebojovanie sa divízií na stredné Slovensko.⁷

Plk. V. Talský na dohodnutú schôdzu večer s plk. Husárom nedošiel a nadránom so Skupinou vzdušných zbraní odletel na sovietsku stranu frontu. Plk. Husár prenocoval v Prešove a ráno sa hlásil u pplk. F. Urbana. Iba mu oznámil, že na konšpiratívnu úlohu rezignuje a pobral sa k svojmu pluku do Papína.⁸

Štáb 2. pešej divízie na možné dramatické udalosti nebol pripravený. Vojsko o vypuknutí ozbrojeného vystúpenia na strednom Slovensku 30. augusta nevedelo. Až do začatia ozbrojovania v popoludňajších hodinách 31. augusta sa v operačnom priestore 2. divízie nič mimoriadne nedialo ani z nemeckej, ani zo slovenskej strany.

Na odzbrojenie východoslovenských divízií boli dôkladne pripravené tri nemecké bojové skupiny. S ich prípravou sa začalo hneď po udalostiach v Rumunsku (23. augusta 1944). Bojová skupina *Mathias* mala za úlohu odzbrojiť 1. pešiu divíziu, bojová skupina pod velením genmjr. Josefa Rintelena bola poverená úlohou odzbrojiť Armádne veliteľstvo v Prešove a časť armádnych jednotiek, najmä Pluk útočnej vozby v Černom. 2. pešiu divíziu mala odzbrojiť bojová skupina pod velením genmjr. Ernsta von Bauera, veliteľa tylového priestoru Korück 531, ktorý mal veliteľské stanovište v Michalovciach. Skupina pozostávala z príslušníkov armádnej zbrojárskej školy, protitankového oddielu vyčleneného z XXXXIX. horského zboru (vel. gen. horských vojsk Carl von Le Suire), dvoch protitankových rôt armádneho ženijného náčelníka, pohotovostnej roty spojovacieho náčelníka a zabezpečovacích síl veliteľa tylového priestoru z vlastného úseku.⁹ Rozkaz veliteľstva skupiny armád Severná Ukrajina na začatie odzbrojovania Východoslovenskej armády bol vydaný 31. augusta o 13.08 h. Akcia mala názov *Kaftoffelernte mit Prämie*.¹⁰

Odzbrojovanie 2. divízie v porovnaní s 1. divíziou malo čiastočne odlišný priebeh. Odzbrojovanie prvej divízie sa začalo zo severu, z územia Poľska, a na rane boli ako prvé bojové jednotky. Keď sa veliteľ 1. divízie plk. Mikuláš Markus dozvedel o začatí odzbrojovania, okamžite vydal rozkaz vojsku – neďať sa odzbrojiť.¹¹ Odzbrojovanie 2. divízie sa začalo 31. augusta 1944 okolo 14. h z juhu, od Humenného, kde divízia mala iba tylové jednot-

6 JABLONICKÝ, ref. 3, s. 396.

7 TÓTH, J. Úloha a účasť dvoch východoslovenských divízií v Slovenskom národnom povstaní. In *Historický časopis*, roč. 7, 1959, č. 4, s. 513-514; JABLONICKÝ, ref. 3, s. 392.

8 Zápisnica spísaná na rozkaz MNO č. 29/Taj.-IV/2-45 vo veci plk. Viliama Talského s plk. Jozefom Husárom. Bratislava 28. septembra 1945. Kópia v archíve autorky.

9 PREČAN, Vilém (ed.). *Slovenské národné povstanie. Nemci a Slovensko 1944. Dokumenty*. (ďalej SNP. NaS) Bratislava : Epoque, 1971, s. 512.

10 Tamže, s. 508.

11 Archív Múzea SNP (AM SNP), Banská Bystrica, fond (f.) VII, prírastkové číslo (prír. č.) 19/67. M. Markus. Zápisnica z 13. februára 1947, s. 18.

ky. Konkrétne v Humennom mala: zbrojný park, intendanciu, poľné pekárne, boli tam tiež armádne autodieľne, ktoré spadali pod Armádne veliteľstvo v Prešove, a v kasárňach bola ubytovaná čata tankov LT-38, 2. tankovej roty (vel. por. Jozef Stanko), ktorá strážila železničné trate.¹²

Správu o odzbrojovaní slovenských vojakov v Humennom telefonicky hlásil plk. Štefanovi Tatarkovi pplk. Tibor Dualský, posádkový veliteľ v Humennom. Tatarko ešte narýchlo zatelefonoval plk. J. Husárovi, veliteľovi 4. pešieho pluku, na jeho veliteľské stanovište do Papína a oznámil mu, že dostal správu o odzbrojovaní slovenských jednotiek v Humennom a odchádza do Humenného zistiť, čo sa deje. Plk. Tatarko nepredpokladal, že ide o celoplošnú akciu, domnieval sa, že došlo k nejakému lokálnemu nedorozumeniu, nenariadil ani pohotovosť. Keď sa pýtal v Humennom nemeckého dôstojníka veliaceho skupine, ktorá mala na starosti odzbrojovanie, ten mu povedal, že odzbrojovanie vykonáva na rozkaz a že bližšie informácie mu môže poskytnúť gen. Bauer v Michalovciach. Tatarko sa okamžite vybral do Michaloviec k menovanému generálovi, netušiac, že ide do jamy levovej.¹³ Stráže pred vstupom plk. Š. Tatarku do budovy michalovských kasární, kde sídlil gen. Bauer, ktorý v tom čase plnil aj úlohu veliteľa bojovej skupiny, odobrali zbraň. Tatarko už tušil, že sa asi dostal do pasce, ale bolo neskoro. Ako prebiehal rozhovor medzi gen. Bauerom a plk. Tatarkom, nevieme. To, že sa Tatarko bránil nátlaku na odzbrojenie, svedčí fakt, že mu gen. Bauer poskytol svoju telefónnu linku, aby si overil v prezidentskej kancelárii v Bratislave, že odzbrojovanie sa uskutočňuje so súhlasom prezidenta Slovenskej republiky, čo mu kancelária v Bratislave potvrdila.¹⁴ Plk. Š. Tatarko potom pod nátlakom vydal telefonicky ponižujúci rozkaz pre 2. divíziu na zloženie zbraní. Rozkaz oznámil najprv náčelníkovi štábu 2. divízie mjr. gšt. Jánovi Cisárikovi a potom veliteľom plukov. Rozkaz znel: „Z rozkazu prezidenta republiky bude 1. a 2. divízia odzbrojená nemeckou brannou mocou. Jednotky severne od Humenného zložia zbrane a privezú všetok materiál do Humenného a odtiaľ odídu peším pochodom do Michaloviec. Jednotky južne od Humenného zložia zbrane v Michalovciach. Dôstojníci si ponechajú opasky a pištole.“¹⁵ Náčelník štábu 2. divízie mjr. Ján Cisárik žiadny ďalší rozkaz už nevydal. Velitelia plukov po obdržaní rozkazu zvolali porady. Pohotovosť a prípravu na kruhovú obranu pre svoje jednotky nariadil hneď po rozkaze veliteľ Delostreleckého pluku 2 pplk. del. Jozef Vogl, pohotovosť vyhlásil tiež veliteľ Jazdeckého priezvedného oddielu 1 (JPO-1) mjr. jazd. Štefan Benický. Veliteľské stanovište 2. delostreleckého pluku bolo vo Vydrani. Pluk pozostával zo štábu a troch oddielov.

Štáb pluku:

Veliteľ pplk. del.	Jozef Vogl
Prvý pobočník veliteľa	npor. del. Ladislav Stanislav
Druhý pobočník	por. del. v. z. Tomáš Lehoťan
Spojovací dôstojník	npor. del. Karol Kresánek
Zbrojný dôstojník dôst.	zast. rtm. Alojz Rek
Proviantný dôstojník	zvk. rtm. Jozef Pochlopen

12 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. 88/87. BAJTOŠ, Ivan. *História slovenského pluku útočnej vozby 1939-1944*. Košice, 1987. Rukopis, s. 169, 170.

13 JABLONICKÝ, ref. 3, s. 415.

14 PIVOVARČI, Ján. Odzbrojenie východoslovenskej armády roku 1944. (Operácia „Katoffelernte“ čiže „Zber zemiakov“ In *Sešity príspevků k sociálně politické a historické problematice vojenství a armády*, 1974, č. 1-2, s. 171.

15 JABLONICKÝ, ref. 3, s. 415, 416. Napriek službe, ktorú plk. Tatarko vydaním rozkazu gen. Bauerovi poskytol, ten ho aj naďalej ponechal v zadržaní, neskôr bol internovaný a odsunutý do Nemecka.

Šéflekář	por. zdrav. MUDr. Koloman Ištók
Šéfveterinár	npor. vet. MVDr. Vladimír Ružík
Hospodár	por. hosp. Ondrej Dobrota
Bojový zapisovateľ pluku	rtk. rtm. Florián Francúz.

Druhému delostreleckému pluku boli takticky podriadené aj horské kanónové batérie, ktoré boli súčasťou jednotlivých peších plukov 2. divízie.

Pluk pozostával z troch oddielov, ktoré boli pridelené ako posilové jednotky k jednotlivým peším plukom. I. oddiel (veliteľ mjr. del. Štefan Beniač, SV Čertizné, neskôr Habura) bol pridelený k 5. pešiemu pluku. II. oddiel (vel. stot. del. Jozef Krajcar, SV obec Palota) bol pridelený 6. pešiemu pluku a III. oddiel, ktorý sa neskôr stal jadrom vojensko-partizánskej brigády *Kriváň*, bol pridelený pešiemu pluku 4, SV v Zubnom, neskôr v Nižnej Jablonke. Organizácia III. oddielu:

Veliteľ	stot. del. Jozef Tabiš
Spojovací dôstojník	rtk. rtm. Michal Chovan
Veliteľ veliteľskej čaty	por. del. Pavel Kacian
7. batéria – veliteľ	stot. del. Jozef Koreň, SV obec Világy (dnes Svetlice)
8. batéria – veliteľ	por. del. Jozef Folta, SV Vyšná Jablonka
9. batéria – veliteľ	npor. del. Ján Buček, SV Telepovce (dnes Osadné). ¹⁶

Štvrtý peší pluk mal pôvodne štyri prápory. V poradí 2. prapor pod velením stot. pech. Jána Oškvarka bol 28. augusta 1944 odsunutý na stredné Slovensko. Ostali iba tri prápory – prvý na čele so stot. pech. Štefanom Boríkom – mal SV Nižných Čabichách; veliteľom 3. praporu bol stot. pech. Július Noge so SV v Telepovciach; 4. prapor tvoril zálohu 4. pluku so SV v Papíne, jeho veliteľom bol stot. pech. Tibor Samo. Ako podporná jednotka 4. pluku bol pridelený III/2 (tretí delostrelecký oddiel) Delostreleckého pluku 2 na čele so stot. del. Jozefom Tabišom – SV najprv Zubnom, neskôr v Nižnej Jablonke.

Na to, ako prebiehala porada na pôde štábu veliteľstva 4. pešieho pluku v Papíne, nazrieme očami jedného z jej účastníkov – stot. del. Jozefa Tabiša: Veliteľ 4. pešieho pluku plk. pech. Jozef Husár zvolal poradu svojho štábu, veliteľov praporov a veliteľa III/2 delostreleckého oddielu v podvečer 31. augusta 1944. Už samotný výraz tváre veliteľa pluku naznačoval, že nepôjde o dobré správy. Veliteľ pôsobil vyčerpane a ustarostene. V úvode potvrdil správu, že v Banskej Bystrici vypuklo ozbrojené povstanie. Ďalej pokračoval informáciou, že sa predpoludním vrátil z Armádneho veliteľstva v Prešove. Veliteľ VSA gen. Malár sa zatiaľ k armáde nevrátil a štáb nemá s ním spojenie. Jeho zástupca plk. Viliam Talský odletel aj so Skupinou vzdušných zbraní na sovietsku stranu frontu požiadať Červenú armádu o pomoc. Potom pokračoval informáciou o veliteľovi 2. divízie plk. gšt. Š. Tatarkovi, o jeho ceste do Humenného. Konštatoval, že sa zatiaľ nevrátil, ale vydal telefonický rozkaz. Vybral papier z vrecka a rozkaz prečítal. V miestnosti bolo chvíľu ticho zo šoku, ale potom nastal výbuch zlosti i bolesti. Zazneli aj tvrdé chlapské slová na adresu už bývalých spojencov za úder pod pás. Velitelia začali diskutovať medzi sebou. Ale zaznela aj otázka adresovaná veliteľovi pluku, že čo by sa stalo, keby sa rozkaz nesplnil. Plukovník Husár odpovedal skôr rečnickou otázkou. „*Zásoby máme tak na týždeň, a čo potom?*“ Po chvíli mlčania dodal, že si nemôže zobráť na svedomie životy toľkých vojakov. Tým sa oficiálna časť porady skončila

16 PAŽUR, Štefan. Organizácia a dislokácia Východoslovenskej armády. In *Generál Golian a jeho doba*. Zborník Múzea SNP. Ed.: Dezider Tóth. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2008, s. 187, s. 188.

a o vykonaní rozkazu sa ďalej nedebatovalo. Dôstojníci sa ešte trochu dlhšie rozprávali medzi sebou, ale bez prijatia spoločného riešenia sa začali uberať k svojim autám. Stot. Tibor Samo jednej z debatujúcich skupín oznámil, že sa pokúsi nadviazať spojenie s partizánskou skupinou Belova-Kovalenka.¹⁷

O tom, ako prebehli porady v ďalších dvoch plukoch, svedectvo nemáme, ale pravdepodobne rovnako, lebo ani na úrovni plukov, ani na úrovni práporov, neboli prijaté spoločné rozhodnutia na riešenie komplikovanej situácie. Rozhodovanie sa tak posunulo na úroveň rôt a čiat, a tam sa našlo viacej rozhodných a nebojácnych dôstojníkov i radových vojakov, ktorí začali konať. Veliteľom 5. pluku bol mjr. pech Víťazoslav Šupák – SV v Habure. Pôvodne mal tri prápory rozmiestnené na slovensko-poľských hraniciach. V poradí 2. prápor – veliteľ stot. pech. Alexander Vitalay v poslednom augustovom týždni bol odvelený na stredné Slovensko. 6. pluku velil pplk. pech Martin Strapák – SV Medzilaborce. Z jeho štyroch práporov, ktoré boli rozmiestnené tiež na slovensko-poľských hraniciach, bol v poradí 1. prápor – veliteľ stot. pech. Ivan Jobák, odsunutý na stredné Slovensko.¹⁸

Poradu štábu 2. divízie a dôstojníkov pomocných jednotiek, ktoré mu priamo podliehali, zvolal na 20. h 31. augusta na veliteľské stanovište do Vyšnej Radvane náčelník štábu 2. divízie mjr. gšt. Ján Cisárik. Niesla sa v inej atmosfére. Náčelník štábu J. Cisárik mal iba veľmi rámcové informácie o pripravovanom ozbrojenom vystúpení armády, ale už za velenia divízie plk. gšt. V. Kanákom svojmu kolegovi, náčelníkovi štábu 1. divízie mjr. gšt. Elemírovi Polkovi, dal na vedomie, že nie je proti takémuto riešeniu. No do priprav povstania zapojený nebol.¹⁹ Na schôdzi oboznámil prítomných s telefonickým rozkazom plk. gšt. Š. Tatarku. Reakcia prítomných bola jednotná a jednoznačná – „Odzbrojiť sa nedáme“, a Cisárik k tomu dodal „*To som od Vás očakával.*“ Na záver porady sa s prítomnými rozlúčil podaním ruky a so želaním veľa šťastia. Vyjadril sa, že on má ešte viac vecí dať do poriadku a že možno bude pre nich užitočnejší, keď tu ešte ostane. Väčšina štábu a ďalších príslušníkov divízie, ktorí boli nablízko, sa na nákladných autách štábnej nákladnej autokolóny vydala na nočnú cestu smerom na obec Olka.²⁰

Prednosta spravodajského oddelenia 2. divízie stot. gšt Matej Skalický aj s ďalším členom svojho oddelenia por. v. z. Jánom Tkáčom sadli po porade na štábe do auta a uháňali na veliteľstvo Delostreleckého pluku 2 do Vydrane. Pplk. del. Jozef Vogl v tom čase organizoval kruhovú obranu, dal príkaz svojim dvom oddielom, ktoré boli bližšie, aby sa premiestnili do Vydrane. S oddielom III/2, sídliacim v Nižnej Jablonke, už bolo spojenie prerušené. Vo Vydrani sídlila aj nemecká jednotka s počtom okolo 80 samopalníkov.²¹ Pplk. J. Vogl spolu s došlými dôstojníkmi sa dohodol, že začnú organizovať bojovú skupinu, ktorá by sa pokúsila prebiť cez front na sovietsku stranu. Odišli hneď do Medzilaboriec a pustili sa do práce. Získali súhlas 3. roty Pluku útočnej vozby, vyzbrojenej siedmimi samohybnými delami Marder III.²² Pridala sa tanková čata so štyrmi tankami LT -38, ktoré strážili cestné komunikácie, pripojila sa protiletadlová batéria č. 21 s kanónmi Oerlicon 2 cm, vz. 28 a tiež časť

17 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. *Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“*, s. 13-16.

18 Podrobnejšie o dislokácii 2. pešej divízie pozri PAŽUR, ref. 16, s. 183-192.

19 JABLONICKÝ, ref. 3, s. 415, 416.

20 KORENKO, Ján Juraj. „Šukajevci“ a povstanie. In *Partizáni na Slovensku. (Z histórie slovenského národného povstania)*. Pittsburgh, b. r. v., s. 35.

21 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL-SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienky veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 10.

22 PAŽUR, ref. 16, s. 175-176.

1. ťažkej protiletadlovej batérie s 88 mm protiletadlovými kanónmi vz. 37, ktorá sa v odpoľudňajších hodinách presunula zo Stropkova do Medzilaboriec. Prihlásila sa časť príslušníkov z 2. oddielu Delostreleckého pluku 12, účasť svojich jednotiek prisľúbil veliteľ Priezvedného oddielu 1 mjr. jazd. Štefan Benický.²³ Bolo treba získať ešte pešie jednotky. Pplk. J. Vogl sa vybral za veliteľom 6. pešieho pluku pplk. pech. Martinom Strapákom. Ten sa po rozkaze na odzbrojenie takmer psychicky zrútil a Vogla odkázal na veliteľov, ktorí boli zhromaždení v budove školy v Medzilaborciach. Pplk. J. Vogl predniesol svoj návrh na pripravovanú akciu. Ochota nebola veľká. Keďže Vogl bol po zadržaní veliteľa divízie plk. gšt. Tataruku tretím najvyšším dôstojníkom – plk. J. Husár a pplk. M. Strapák na velenie rezignovali, preto požiadavku na zabezpečenie pechoty vydal vo forme rozkazu. Za veliteľom 5. pluku mjr. V. Šupákom do obce Habura poslal Vogl spravodajského dôstojníka por. J. Tkáča. Veliteľ 5. pluku sľúbil, že pešie jednotky zabezpečí.²⁴

Akcia sa rozbehla a okolo poľnoci 31. augusta predný voj dosiahol slovensko-poľské hranice. Prechod sa mal uskutočniť v priestore Radoszice – Szczawne. Čakalo sa na pechotu, ale tá neprichádzala. Vogl vkladal veľkú nádej do vojakov Priezvedného oddielu 1, ktorý takmer dva mesiace bol etablovaný na poľskom území a uskutočňoval spravodajský prieskum až do hĺbky 20 km od slovenských hraníc. Na Slovensko sa vrátil koncom augusta. Zo strany veliteľa Priezvedného oddielu 1 ochota bola, ale jeho jednotky sa chceli dostať na stredné Slovensko. Vojenská autorita veliteľov v tom čase už bola dosť oslabená a veliteľ mjr. jazd. Štefan Benický rešpektujúc vôľu svojich jednotiek sa pridal k nim. Pešie jednotky 5. a 6. pluku sa nedostavili. A tak celá akcia stroskotala. Pplk. J. Vogl vydal rozkaz na znefunkčnenie, zničenie ťažkej techniky. Potom oznámil, že každý sa môže slobodne rozhodnúť, či si zvolí cestu do hôr alebo si vyberie iné riešenie. Spolu s ním a jeho štábom sa vydalo do beskydských lesov okolo 150 dôstojníkov a mužstva.²⁵

V skupine, ktorá smerovala k Olke, boli viacerí dôstojníci štábu 2. divízie: prednosta organizačného a personálneho oddelenia mjr. pech. Vojtech Strelko, prednosta materiálneho oddelenia stot. pech. Ján Juraj Korenko a ďalší. Zástupca prednostu operačného oddelenia npor. Anton Mráz, zástanca vládnej politiky, sa do akcie nezapojil. Bol Nemcami internovaný. Stot. Ján Korenko nočný odchod k partizánom zaznamenal takto: „Okolo 23. hod. prišli sme do Olky, zosadli z áut a pustili sme sa na západ – do lesov. Nebolo plánu, pretože chýbali správy o Nemcoch i o partizánoch. Jedinou pomôckou boli mapy a dočasným útočiskom lesy – čím rozsiahlejšie, tým výhodnejšie. V Olke som napochytre – pokiaľ sa dalo – zistil, že sem došli príslušníci štábu 2. divízie a štábnej roty, spojovacieho práporu 2, veterinárnej ambulancie 2, jazdeckého priezvedného oddielu 1, nákladnej autokolóny 2, štábnej autokolóny 2 a dezinfekčnej kolóny 2. Väčšina áut bola za Olkou zničená. Keďže neboli pripravené plány, lebo nebolo ani všeobecného prehľadu, pochodovalo sa vo väčších-menších skupinách podľa bývalej príslušnosti.“²⁶

Táto, ale aj ďalšie skupiny príslušníkov 2. divízie, sa postupne sústredili na kóte 421 pri Tokajiku, kde sídlil tábor pplk. M. I. Šukajeva. Zväzok mal v tom čase vyše 3 500 príslušníkov. Viac ako 2 000 z nich tvorili slovenskí vojaci a dôstojníci najmä z druhej divízie. Pplk. M. I. Šukajev na rozkaz Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia v Kyjeve (UŠPH) vytvoril zo

23 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienky veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 10-12.

24 Tamže.

25 Tamže, s. 12-13.

26 KORENKO, ref. 20, s. 35; HOLEC, Rudolf. *Spomienky na vojenský život*. Nitra : N-print, 2009, s. 39-43.

slovenského vojska 12 oddielov. Veliteľom štábu slovenských oddielov bol mjr. pech. Vojtech Strelka (bol zároveň zástupcom veliteľa štábu zväzku) a náčelníkom štábu slovenských oddielov stot. pech. Ján Korenko. Vytvorené jednotky dostali názov brigády: 5. brigáda – veliteľ npor. J. Záhorák, resp. L. Bindas; 7. brigáda – vel. npor. P. Kalina; 9. brigáda – vel. por. M. Petričko; 11. brigáda – vel. por. L. Kučera; 12. brigáda – vel. npor. A. Kolbašovský; 14. brigáda – vel. npor. J. Daňo; 17. brigáda – vel. npor. V. Savko; 22. brigáda – vel. npor. Š. Dávid; 23. brigáda – vel. npor. Š. Ševcech; 25. brigáda – vel. stot. del. J. Koreň; jazdecká brigáda – vel. mjr. jazd. J. Bilej; pionierska brigáda – vel. stot. D. Chladný.²⁷

Toto väčšie zoskupenie slovenských vojakov pri zväzku pplk. M. I. Šukajeva dlho nevydržalo. Mnoho vojakov malo záujem dostať sa na povstalecké územie. Časť sa chcela zapojiť do povstaleckých bojov, ale boli aj takí, ktorí sa chceli presunúť iba bližšie k domovu. Veliteľ 22. brigády, ktorá niesla názov *Brigáda Juraja Jánošíka* – npor. pech. Štefan Dávid,²⁸ dňa 10. septembra 1944 zorganizoval najmä z príslušníkov 4. pešieho pluku prápor s počtom 850 mužov a so súhlasom veliteľa zväzku pplk. I. Šukajeva sa začal presun na povstalecké územie. Štáb práporu pozostával: veliteľ – npor. pech. Štefan Dávid, zástupca – npor. Múdry-Šebík, veliteľ prápornej čaty a proviantný – dôst. zást. Čellár. Velitelia rôt: vel. 1. roty – npor. pech. Ludovít Šimčík; veliteľ 2. roty – por. pech. Gustáv Slávik; veliteľ 3. roty – por. pech. Arnold Burgál; veliteľ 4. roty – rtm. František Šoós. Prápor 14. septembra dorazil do Brezna, odkiaľ sa vlakom presunul do Banskej Bystrice. Tu bol reorganizovaný a odvelený k 4. taktickej skupine.²⁹ Časť vojakov a dôstojníkov sa presunula k povstaleckej armáde aj v menších skupinkách. Zo zvyškov ostatných slovenských oddielov bola zorganizovaná partizánska brigáda pod názvom *Štvrtá brigáda generála Štefánika* – veliteľ stot. pech. Ján Korenko. Ostala ako súčasť zväzku Šukajev. Bol tiež vytvorený samostatný vojenský oddiel na čele s mjr. jazd. Jurajom Bilejom, ktorý bol začlenený do zväzku *Čapajev*, a po návrate plk. gšt. V. Talského z veliteľstva 1. ukrajinského frontu na východné Slovensko prešiel pod jeho velenie a prijal názov *Detvan*.

2. VOJENSKO-PARTIZÁNSKA BRIGÁDA „KRIVÁŇ“

2. 1. Vznik a činnosť v trojuholníku Humenné – Snina – Medzilaborce

Skupina, ktorú viedol pplk del. J. Vogl, sa presúvala po hrebeni Beskyd južným smerom. Pochod bol dosť namáhavý. Vojaci niesli okrem zbraní (poniektorí mali aj po dve), rezervné strelivo, zásoby potravín, časti výstroja a iné potrebné veci. Až k večeru 1. septembra sa dostali do priestoru nad Vyšnú Jablonku, okres Humenné, kde sa na prechodný čas utáborili. Počas náročnej cesty z vojakov i dôstojníkov ubudlo. Neďaleko od priestoru, kde sa skupina utáborila, pred odzbrojením sídlil štáb III/2 oddielu Delostreleckého pluku 2 v dedine Nižná Jablonka. Keďže telefonické i rádiové spojenie vo večerných hodinách 31. augusta už nefungovalo, pplk. J. Vogl nemal o osude tohto oddielu žiadne informácie.

Veliteľ III/2 Delostreleckého oddielu stot. Jozef Tabiš sa už na porade veliteľov práporov

27 Dejiny SNP, ref. 2, s. 473; VANĚK, Oldřich. Skupina 421 a prechod príslušníkov východoslovenskej armády na partizánsky spôsob boja. In Slovenské národné povstanie 1944 súčasť európskej antifašistickej rezistencie v rokoch druhej svetovej vojny. Ed.: Miroslav PEKŇÍK. Bratislava : SAV, 2009, s. 223-235.

28 Npor. Štefan Dávid bol vo VSA veliteľom guľometnej roty, tretieho práporu (vel. stot. Július Noge), 4. pešieho pluku 2. divízie.

29 AM SNP Banská Bystrica, f. VII, príř. čís. S 133/92. Štefan Dávid. Rozkaz z 10. septembra 1944 a ďalšie dokumenty. V encyklopédii SNP na s. 473 sa uvádza, že npor. Š. Dávid bol veliteľom 21. brigády. V jeho dokumentoch je uvedené číslo brigády 22. Pozri *Dejiny Slovenského národného povstania*, ref. 2, s. 473.

4. pešieho pluku v Papíne 31. augusta rozhodol, že kolená pred ponižujúcim rozkazom na odzbrojenie neohne. Jeho osobné skúsenosti z vojny boli bohaté. Prešiel od poľských hraníc až po Kaukaz. Mnohokrát musel riešiť so svojím oddielom na fronte ťažké a zložité situácie. A teraz doma, necelú stovku kilometrov od rodičovskej chalupy, nechať sa odzbrojiť – bola by to zrada. Pri návrate z porady k svojmu oddielu ho trápila otázka, ako sa jeho delostrelecký oddiel zachová v tejto ťažkej a zložitej situácii. Bol to nový oddiel, velil mu iba od polovice mája 1944. S ťažkým balvanom na srdci uháňal autom na svoje veliteľské stanovište do Nižnej Jablonky. Príslušníci oddielu už boli informovaní o odzbrojovaní. Rotný Kalmár, príslušník oddielu, bol popoludní v Humennom na divíznej intendancii po proviant. Tovar už mal naložený, keď ho pri východe z dvora budovy zastavila skupina ozbrojených nemeckých vojakov, vyzvala ho, aby odovzdal zbraň a chcela ho aj s naloženým autom eskortovať do zberného strediska, ktoré bolo zriadené v mestských kasárňach. Vedel nemecky, a tak sa mu horko-ťažko podarilo ich presvedčiť, že aj zajatí vojaci budú potrebovať jesť, nakoniec ho pustili.³⁰ Velitelia batérií aj so skupinou vojakov už na svojho šéfa netrpezlivo čakali na veliteľskom stanovišti. Keď prišiel, videli, že je otrasený, a tak mu niektorý z dôstojníkov uľahčil situáciu vyhlásením, že sa už dohodli, na ktorú stranu majú obrátiť hlavne zbraní. Nastalo určité uvoľnenie a on prítomných poinformoval o porade i celkovej situácii. Na záver bolo spontánne prijaté rozhodnutie, že odzbrojiť sa nedajú. Potom sa konala ešte operatívna porada štábu a veliteľov batérií, kde sa diskutovalo o ďalšom postupe. Veliteľ 7. batérie stot. del. Jozef Koreň nadhodil otázku, či by sa nemali presunúť na stredné Slovensko. Ale väčšina sa zhodla na tom, že bolo by na škodu veci, lebo by sa museli vzdať ťažkých zbraní, a tým by bojová sila oddielu značne poklesla. Zastávali názor, že je jedno, kde budú bojovať na území Slovenska proti spoločnému nepriateľovi. Tým sa porada skončila a na druhý deň sa mali pustiť do práce s premiestňovaním batérií a štábu oddielu. No stot. J. Koreň po návrate k batérii sa aj so svojimi podriadenými nakoniec rozhodol inak. Nadránom 1. septembra odišli smerom na západ. Odišlo okolo 80 vojakov. Pred odchodom dve delá zničili a tretie poškodili. Kone iba odviazali a ponechali na pastvinách.³¹ Ostatných príslušníkov oddielu sa to dotklo, no museli sa s tým zmieriť. V prípravách pokračovali ďalej a rozhodli sa premiestniť štáb nad Vyšnú Jablonku, aby bol zo severovýchodu lepšie chránený karpatskými lesmi. Okolo 10. h 1. septembra plk. J. Husár ešte raz zvolal veliteľov práporov a veliteľa delostrelcov stot. J. Tabiša. Tentoraz bola porada zvolaná na rozkaz vyššieho nemeckého dôstojníka,³² ktorý na zhromaždení veliteľov v Papíne vystúpil s ultimátom, že ak do 2. septembra do 13. h 1944 nesplnia rozkaz, nemecká strana proti nim použije zbrane. Potom odišiel aj s početnou skupinou nemeckých vojakov, ktorá ho sprevádzala na nákladných autách. Velitelia práporov hlásili plk. J. Husárovi, že jednotky už nie sú kompletne. Veliteľ od nich žiadal, aby tie jednotky, ktoré ešte majú, splnili rozkaz. Podľa spomienok stot. J. Tabiša zo 4. pešieho pluku odišli do Humenného na odzbrojenie iba dve nákladné auta vojakov a nejaké nákladiaky so zbraňami.³³

Zo 4. pešieho pluku okrem tých skupín, ktoré sa presunuli k Tokajíku, sa tri roty pridali

30 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“, s. 14.

31 Tamže, s. 17-20. Skupina sa presunula na základňu Šukajeva k Tokajíku. Stot. del. Jozef Koreň bol určený za veliteľa 25. brigády. Pozri Dejiny SNP, ref. 2, s. 473.

32 V niektorých spomienkach sa uvádza generál, v iných vyšší dôstojník. Mohol to byť aj gen. Bauer.

33 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“, s. 18.

k už spomenutému partizánskemu oddielu Belova-Kovalenka.³⁴ Boli to: rota pod velením por. pech. Ondreja Šináka, rota pod velením npor. pech. Andreja Krempaškého a štábna rota 4. pešieho pluku pod velením por. pech. Jozefa Pápola, časť jazdeckej eskadrony JPO-1 pod velením rtm. jazd. Michala Novotného.³⁵

Dňa 2. septembra v ranných hodinách stot. J. Tabiš dostal od občana z dediny správu, že do Vyšnej Jablonky došla väčšia skupina slovenského vojska. Tabiš sadol do auta a šiel zistiť, čo sa deje. Bol milo prekvapený, keď tam našiel skupinu, ktorej velil jeho šéf pplk. Jozef Vogl. Potešenie bolo na oboch stranách. A tak sa spoločne pustili do organizovania novej bojovej skupiny, tentoraz vojensko-partizánskej. Druhý september sa niesol v znamení organizačných prác spojených s usidľovaním sa vojenských skupín v novom priestore. Pplk. J. Vogl poslal prieskumné hliadky na všetky strany a hospodára do najbližšej dediny, aby doniesol nejaké potraviny. Jeho skupina si pripravila tábor severovýchodne od Vyšnej Jablonky pri potoku v drevenom baraku z dosák, ktorý tam postavili delostrelci po svojom príchode na východné Slovensku ako stajňu pre kone, ale pre zmenu dislokácie ho na tento účel nepoužívali. Svojou priestrannosťou sa na partizánsky tábor celkom hodil. O trochu bližšie k Vyšnej Jablonke pod lesom si postavil stany oddiel delostrelcov pod vedením stot. J. Tabiša. Boli vybrané aj vhodné miesta pre palebné postavenie jednotlivých batérií, materiál a strelivo uskladnili neďaleko v lese. Delostrelci mali aj dve nákladné a jedno osobné auto. No pre nedostatok benzínu nemohli túto techniku dostatočne využívať.

Hliadky, ktoré sa v podvečerných hodinách vrátili z prieskumu, doniesli celkom upokojujúce správy. Zistili, že Nemci sa v okolitých dedinách nenachádzajú. Obyvateľstvo je voči vojakom priateľsky naladené, oceňuje to, že časť vojska sa nedala odzbrojiť, a je ochotné mu pomáhať. Táto správa dobre padla veliteľom a radovým vojakom v týchto ťažkých dňoch. Do tábora prišiel na prieskum s niekoľkými vojakmi npor. Ivan, veliteľ náhradného práporu, ktorý bol nasadený na obranný úsek po odchode práporu stot. J. Oškvarka. Štáb práporu mal SV v Olšinkove. Ale naspäť sa už do priestoru nad Vyšnú Jablonku nevrátil, odišiel aj so skupinou vojakov na západ.

V neskorších večerných hodinách stráže dovedli do areálu vojenského tábora hliadku od partizánskej brigády *Sergej*, ktorú sprevádzal občan z Vyšnej Jablonky Štefan Lukáč. Hliadku viedol mjr. ČA I. P. Galiguzov.³⁶ Veliteľ brigády *Sergej* pplk. Nikolaj Archipovič Prokopjuk, po správe o odzbrojovaní slovenskej armády chcel dôkladnejšie vedieť, čo sa deje na Slovensku, preto vyslal svoju hliadku na prieskum. Pplk. Vogl a stot. Tabiš informo-

34 Partizánsky oddiel Belova-Kovalenka vznikol na báze 20-člennej desantnej skupiny 1. čs. armádneho zboru. Skupina pozostávala zo Slovákov, Rusínov, troch Maďarov a troch sovietskych občanov – veliteľa por. ČA Andreja M. Zalka a dvoch radistiek. Absolvovala trojmesačný kurz v Moskve. Koncom júna 1944 bola vysadená na základňu brigády „Sergej“ v Poľsku. Pri zoskoku jeden člen zahynul a dvaja sa ľahšie zranili, z toho jedna radistka. Veliteľ brigády „Sergej“ Nikolaj A. Prokopjuk skupinu doplnil na 70 osôb a na čele s veliteľom mjr. Anatolijom D. Belovom odvelil na Slovensko. Presunula sa na poľsko-slovenskú hranicu v priestore smerom na Vyšnú Jablonku. Vstúpila do kontaktu so slovenskými vojakmi a za pomoci veliteľa práporu 4. pešieho pluku stot. Tibora Sama prešla cez obranný úsek na Slovensko zavčias rána 1. augusta 1944. Na druhý deň ju navštívil spolu so stot. T. Samom aj veliteľ pluku plk. Jozef Husár. Prislúbil partizánom pomoc najmä pri zabezpečovaní potravín. Skupina operovala v priestore Papín – Pichne – Pčoliné. Vykonávala hlavne spravodajskú činnosť. Na základe rozkazu 4. ukrajinského frontu odišla 12. septembra hlbšie do vnútrozemia – na Spiš. Pozri Dejiny SNP, ref. 2, s. 36; PITEĽ, Michal. Spomienky. In 30 rokov okresu Humenné. Zost. J. Guzej. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo pre Okresné vlastivedné múzeum v Humennom, 1974, s. 61-70.

35 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 28; AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. 187/65. Pplk. Ondrej ŠINÁK. *Vyjadrenie o činnosti bývalej partizánskej skupiny „Kriváň“ v súvislosti s činnosťou jej veliteľa /býv. pplk. ČSA Sokolovského/*.

36 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 22, 23, 24.

vali hliadku o tom, čo vedeli, ale aj im chýbali najčerstvejšie správy o dianí na Slovensku. Mjr. Galiguzov pri odchode požiadal veliteľov, aby mu dali na spätnú cestu jedného zo slovenských dôstojníkov, ktorý by situáciu jeho veliteľovi bližšie objasnil. Voľba padla na por. del. Pavla Kaciana z oddielu stot. Tabiša. Hliadka ešte v noci odišla naspäť.

3. septembra sa velitelia aj s menšou ochranou vybrali osobným autom na prieskum do okolitých obcí, aby sa zoznámili s predstaviteľmi miestnej samosprávy. Stot. J. Tabiš viaceré obce a sčasti aj ich obyvateľov za viac ako tri mesiace pôsobenia v danom dislokačnom priestore poznal. V obciach Telepovce, Pčoliné, Hostovice a ďalších boli vytvorené miestne partizánske oddiely – označované ako milícia, boli ozbrojené a niektoré mali aj niekoľko desiatok príslušníkov. Šlo v podstate o strážne oddiely, ktoré bdeli nad ochranou a poriadkom v obciach; hliadkovali na prístupových cestách i v okolí chotára, zabezpečovali obranné a ochranné opatrenia, podieľali sa na zatarasovaní lesných ciest, ktoré viedli najmä na poľské hranice a i.³⁷ Predstavitelia miestnej správy prisľúbili veliteľom podporu a pomoc. Karta sa obrátila. Predtým tu dislokované vojsko dobre vychádzalo s miestnym obyvateľstvom, pomáhalo mu pri poľných prácach a občas poskytlo aj záprahové kone na zvezenie úrody. Teraz vojaci potrebovali podporu a pomoc od obyvateľov. Velitelia sa z prieskumu vrátili s určitým optimizmom a rozmýšľali, ako riešiť ďalšie úlohy – zásobovanie potravinami, telefónne spojenie, veľmi akútnou úlohou bolo pozbierať zbrane a iné súčasti výzbroje a výstroja, ktoré ostali po tých jednotkách, ktorých príslušníci odišli domov alebo sa rozhodli dať ozbrojiť. Bolo treba sa pripraviť na bojové akcie. Chýbal dôležitý materiál pre diverznú činnosť, ktorý je pre partizánsky spôsob boja charakteristický – výbušniny. A k tým sa vojensko-partizánsky oddiel nedostal ani neskôr.

Milé prekvapenie zažil vojenský tábor dopoludnia 4. septembra, keď s por. Kacianom došla celá partizánska brigáda *Sergej*. Brigáda mala v tom čase okolo 300 osôb. Celý tábor ožil, pribudlo pozitívnej energie. Vojsko sa už necítilo také osamotené. Brigáda sa utáborila asi o kilometer vyššie nad táborom vojakov. Veliteľ brigády poslal spojku k oddielu Belova-Kovalenka, ktorý sa v tom čase zdržiaval v priestore nad obcou Pčoliné, aby sa premiestnil k brigáde. O niekoľko hodín došiel oddiel Belova-Kovalenka aj so spomínanými tromi rotami slovenských vojakov 4. pešieho pluku a časťou eskadróny Priezvedného jazdeckého oddielu 1. Na upätí Beskýd nad Vyšnou Jablonkou to vyzeralo ako na väčšom vojenskom cvičení. Večer sa debatovalo dlho do noci, a bolo o čom si navzájom porozprávať.

Na druhý deň – 5. septembra, sa uskutočnila porada veliteľov štábov vojenských i partizánskych skupín, na ktorej bolo dohodnuté vytvorenie vojensko-partizánskej brigády s názvom *Kriváň*. Oddiel Belova-Kovalenka odovzdal tejto brigáde slovenské jednotky a tiež veliteľ brigády *Sergej* neskôr umožnil, aby slovenskí príslušníci z jeho brigády prešli do novozriadenej vojensko-partizánskej jednotky „Kriváň“. (Prešlo 9 príslušníkov.)

Organizácia brigády *Kriváň*:

Veliteľ	pplk. del. Jozef Vogel
Zástupca veliteľa	stot. del. Jozef Tabiš, súčasne veliteľ delostreleckého oddielu
Náčelník	por. hosp. v zál. Vojtech Višňovec, poverený aj spravodajskými a propagačnými úlohami
Zástupca náčelníka	rotm. Florian Francúz
Hospodár	por. hosp. Andrej Dobrota

37 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. *Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“*, s. 21.

Proviantný dôstojník	zvč. rtm. Jozef Pochlopen
Zbrojný dôstojník	dôst. zást. rtm. Alojz Rek
Spojovací dôstojník	npor. del. Karol Kresánek, súčasne veliteľ štábnej roty.
Velitelia rôť:	
Rota <i>Jánošík</i>	npor. pech. Pavol Lovásik
Rota <i>Svoboda</i>	por. pech. Ondrej Šinák
Rota <i>Hurban</i>	npor. pech. Andrej Krempašský
Rota <i>Štefánik</i>	por. pech. Jozef Pápol
Delostrelecký oddiel <i>Žula</i>	
Veliteľ	stot. del. Jozef Tabiš
1. batéria – veliteľ	npor. del. Ján Buček
2. batéria – veliteľ	npor. del. Štefan Jarema
3. batéria – veliteľ	por. del. Jozef Folta.

Výzbroj delostreleckého oddielu tvorilo: šesť 10 cm horských húfníc (hipomobilných) vz. 16/19 a ľahké guľomety.

Početný stav brigády: 16 dôstojníkov, 3 rotmajstri, 370 osôb mužstva. Počet koní 83.³⁸ Rota por. Pápola bola neskôr reorganizovaná na jazdeckú eskadronu. Boli jej pridelení príslušníci JPO-1 a mužstvo peších rôť, ktoré malo jazdecký výcvik. Táto eskadrona bola pridelená dočasne partizánskej skupine *Sergej* na hĺbkový prieskum ako pohyblivá záloha obidvoch skupín.³⁹

S vojensko-partizánskou skupinou *Kriváň* sa najprv počítalo, že bude súčasťou brigády *Sergej*, ale Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia nariadil, aby bola samostatnou brigádou. Obidve brigády mali povinnosť úzko spolupracovať a navzájom si pomáhať.⁴⁰ Po vytvorení brigády *Kriváň* jej veliteľ pplk. J. Vogl načrtnol program na najbližšie obdobie, ktorý obsahoval: 1. Zdokonaľovať organizáciu brigády a vytvárať ďalšie roty z roztrúsených slovenských vojakov a dobrovoľníkov. 2. Pomáhať pri organizovaní miestnych oddielov v ďalších obciach. 3. Zachraňovať a zhromažďovať zanechaný vojenský materiál. 4. Rozvinúť propagandu proti nemeckým okupantom a fašizmu medzi mužstvom i civilným obyvateľstvom. 5. Bojovať proti nemeckým a maďarským votrelcom, uskutočňovať prepady a rušiť dopravu. 6. Stálym postupom na juh zobrať čo najväčšie územie. 7. Do príchodu ČA rozšíriť bojový priestor a znemožňovať nemeckým jednotkám vybudovať organizovanú obranu.⁴¹ Plán úloh bol konzultovaný a odobrený aj štáбом brigády *Sergej*.

Aktivity brigády *Kriváň* nabrali vysokú dynamiku v organizačnej, bojovej i propagačno-agitačnej činnosti. Prínosom pre *Kriváň* bola poradenská pomoc štábu a ostatných príslušníkov brigády *Sergej* v oblasti organizácie, stratégie a taktiky partizánskeho boja, s ktorým slovenskí dôstojníci nemali skúsenosti. Brigáda nadviazala spoluprácu so samospráv-

38 AM SNP Banská Bystrica, f. IV/C-1, prír. č. 33/59, s. 4. Denník brigády „Kriváň“; AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, s. 27,28; AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. *Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“*, s. 34.

39 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. S 157/86. Príloha k spomienkam J. Vogla, č. 25.

40 Tamže, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 32.

41 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny *Kriváň*, s. 5; AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 30.

nými orgánmi, miestnymi strážnymi oddielmi, príslušníkmi pohraničnej Finančnej stráže vo Vyšnej Jablonke, Žandárskou stanicou v Telepovciach a Poštovým úradom v Papíne. Pracovníčka pošty v Papíne Klára Slížová poskytovala štábu informácie a pomohla brigáde napojiť sa na verejnú telefónnu sieť. Vnútorne prepojenie medzi štábom a jednotlivými skupinami zabezpečili spojári brigády na čele s npor. del. Karolom Kresánkom.

Brigáde sa podarilo uspokojivo vyriešiť zásobovanie potravinami. Štáb odchádzal do hôr so sumou 240 000 Ks. Pre bezpečnosť prepravy boli peniaze rozdelené do úschovy viacerým členom štábu. S peniazmi disponoval proviantný zvk. rtm. Jozef Pochlopen podľa rozkazov veliteľa. Bolo zakázané používať peniaze na súkromné nákupy. Neskôr štáb brigády *Kriváň* poskytol 10 000 Ks sovietskej brigáde *Sergej*, ktorá nemala slovenské peniaze.⁴² Prvé dni sa vojaci stravovali z donesených zásob, iba sem-tam sa niečo dokúpilo. Ďalšie dni nákupy zabezpečoval proviantný a varilo sa provizórne v skupinách. Od 8. septembra sa strava začala pripravovať v poľných kuchyniach. Pri varení vypomáhali aj ženy z dediny. V Papíne sa nachádzal veľkostatok. Jeho správca Kohaut sa po vzniku rušnej situácie presunul do Humenného. Brigáda *Kriváň* vzala veľkostatok pod kontrolu. Ako dozor tam pplk. J. Vogl určil ekonóma – aspiranta voj. zást. Ferenčíka. Veľkostatok sa stal hlavnou zásobovacou základňou potravín pre vojsko i ostatných partizánov. Čerpali sa odtiaľ produkty ako mäso, obilie, zemiaky a i. Obilie sa mlelo v mlyne asi 2 km severne od Papína. Chlieb piekol papínsky pekáč. Pplk. J. Vogl sa o tejto forme zásobovania s časovým odstupom vyjadril, že mala výhody, ale aj negatíva. Príslušníci si zvykli na akési mierové stravovanie a neosvojili si partizánsky spôsob samozásobovania.⁴³

Podarilo sa vyriešiť zabezpečenie zdravotnej služby. Lekár Delostreleckého pluku 2 sa k skupine nepridal. Vojaci nemali vo svojich radoch ani ošetrovateľa. Po príchode ako východisko zistili adresy pôrodných asistentiek v najbližších obciach. Našťastie ich služby nebolo treba využiť. O pár dní sa podarilo získať pre službu v brigáde MUDr. Samuela Berana z Papína a neskôr sa k nemu pridal aj MUDr. Ernest Blum, ktorý sa prišťahoval od Udavskeho. Lieky nakupovali lekári v Humennom, platilo sa v hotovosti z vojenského rozpočtu.⁴⁴

Určitú nevôľu obyvateľstva vyvolala požiadavka štábu *Kriváň* na vrátenie vojenských koní, postrojov, sediel, zbraní a iného vojenského materiálu. Trvalo dlhšie, kým sa časť tohto materiálu vrátila, niekedy bolo treba aj pohroziť. V dokumentoch sa nachádza zoznam usadlostí, ktoré mali vojenské kone. Napríklad v Papíne mali roľníci 40 vojenských koní.⁴⁵

Už počas dolaďovania organizácie brigády a vytvárania materiálnych podmienok v menších bojových skupinách vojaci naplno pracovali. Uskutočňovali blízky i vzdialenejší prieskum so zámerom rozšíriť operačný priestor brigády južným smerom do Udavskej doliny. Dochádzalo k prvým stretom s hliadkami nepriateľa. Nemci mali záujem o tento priestor aj z toho dôvodu, že chceli odviezť materiál, ktorý tam zostal po slovenskej armáde. Pokúšali sa o to aj maďarské jednotky v pohraničnej oblasti zo smeru obce Zvala. Z prvých stretov na začiatku účinkovania brigády *Kriváň* s nemeckými jednotkami možno spomenúť prepadnutie početnejšej hliadky južne od Nižnej Jablonky, pri ktorej boli traja nemeckí vojaci mŕtvi a traja zajatí.⁴⁶ 7. septembra bol odrazený útok maďarskej jednotky zo smeru Zva-

42 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 58.

43 Tamže, s. 36.

44 Tamže, s. 45

45 Tamže, príloha č. 12.

46 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny *Kriváň*, s. 5.

la, pri ktorom na strane nepriateľa boli mŕtvi, ranení a traja zajatí.⁴⁷ Menšie prestrelky boli na dennom poriadku.

Dňa 8. septembra sa pobyt vojska v tábore nad Vyšnou Jablonkou skončil. Na spoločnej porade s velením brigády *Sergej* boli určené obranné úseky, ktoré obsadili jednotlivé roty brigády *Kriváň*. Rozkaz určoval: „...*rota Svoboda obsadí Nižnú Jablonku, kde zaujme predbežnú obranu s ťažiskom v smere na Papín a Világy. Oddiel Hurban obsadí Hostovice s ťažiskom obrany smerom na Pčoliné a Čukalovce. Rota Jánošík zaujme polovicou roty Telepovce s ťažiskom obrany na Balnicu v (Poľsku). Oddiel Žula obsadí Vyšnú Jablonku s ťažiskom obrany na Olšinkov, kde dokončí bojovú pohotovosť delostreleckého oddielu. Veliteľstvo Kriváň s druhou polovicou roty Jánošík a so zvyškom skupiny obsadí sklad dreva v Hostoviciach.*“⁴⁸ Štáb brigády sa utáboril v budove drevoskladu v Hostoviciach. Brigáda *Sergej* sa podľa dohovoru premiestnila do lesov v masíve medzi Hostovicami a Nechválou Poliankou. Telefonické spojenie mala zabezpečiť skupina spojárov na čele s npor. Kresánkom.⁴⁹ Delostrelecký oddiel *Žula* mal dokončiť reorganizáciu a zaujať palebné postavenie v operačnom úseku tak, aby mohol podporovať všetky roty. Roty mali zabezpečiť hliadkovanie aj vo vzdialenejšej oblasti prideleného úseku. Dňa 11. septembra *rota Svoboda* prepadla pred svojím obranným úsekom južne od Nižnej Jablonky nemeckú propagačnú skupinu s dvoma nákladnými a jedným rozhlasovým vozom. Pri akcii bolo 14 nepriateľských vojakov zabitých, 7 ranených a štyria zajatí, medzi ktorými bol aj slovenský hlásateľ menom Slávik. Brigáda ho nechala pod dohľadom na pomocné práce pri štábe. Ostatní zajatci boli odovzdaní brigáde *Sergej*.⁵⁰ O jednej z akcií *Kriváňa* pri obci Telepovce 11. septembra 1944 informovalo aj hlásenie náčelníka bezpečnostnej polície a bezpečnostnej služby Pohotovostnej skupiny H. SS-Obersturmbannführera Dr. Josefa Witiska. Početná i palebná sila *Kriváňa* v správe bola dost nadsadená. „*Síla bánd v tomto priestore okolo 5-6 000 mužov. Výzbroj ťažké a ľahké gulometry, mínometry a delá.*“ Útočník bol prekvapený, že obrancom pomáhali ženy aj deti. V správe bolo navrhnuté obec bombardovať.⁵¹

Nemci v tom čase viedli intenzívnu propagandu na odpútanie slovenských vojakov od partizánov. Veliteľstvo skupiny armád Severná Ukrajina 20. septembra 1944 vydalo pre skupinu armád Heinrici rozkaz: „*Vec: Postup voči slovenským vojnovým zajatcom. 1. V propagandistickej akcii pod heslom „Vydite z lesov, odovzdajte zbrane, choďte domov k mierovej práci“ treba pokračovať. 2. Pre východné Slovensko sa nariaďuje: a) Vojnových zajatcov – Slovákov možno posielat' do ich domovských obcí len vtedy, ak aa) sa dobrovoľne prihlásili na odovzdanie zbraní a bb) majú bydlisko na východnom Slovensku. b) Tých, ktorí sa dobrovoľne hlásia na odovzdanie zbraní a bývajú na strednom a západnom Slovensku, treba najprv sústrediť do pracovných táborov a poslat' na opevňovacie práce na východnom Slovensku. Treba im oznámiť, že domov sa vrátia, až bude zničená väčšina bánd na strednom a západnom Slo-*

47 Tamže, s. 6.

48 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 34.

49 Tamže.

50 Tamže, s. 40. Slávik mal iba 19 rokov, pochádzal zo západného Slovenska. Pri výsluchu vypovedal, že bol pomocným hlásateľom v prešovskom rozhlase. Počas bojovej akcie v Zubnom 24. septembra zbehol k Nemcom.

51 SUŠKO, Ladislav (zost.). *Das Deutsche Reich und die Slowakische Republik 1938-1945. Dokumente. Band I. Buch 2. Slovensko v jeseni 1944*. Bratislava : Lúč, 2009, dok. č. 55 – S, s. 83. Činnosť brigády *Kriváň* bola priebežne monitorovaná. Stručné správy o nej obsahujú aj dokumenty pod č. 68 – S, s. 59; dok. č. 69 – S, s. 100; dok. č. 70 – S, s. 103.

vensku. c) Voči všetkým ostatným vojnovým zajatcom treba postupovať ako k vojnovým zajatcom a odovzdať ich do zajateckého tábora.⁵²

Veliteľom civilnej správy v operačnom priestore na východnom Slovensku v auguste 1944 bol gen. Augustín Malár. Po odzbrojení VSA Nemecký generál na Slovensku gen. Albert von Hubicki vyslal do operačného priestoru skupiny armád Severná Ukrajina na východné Slovensko L. von Mohlsena, v civilnom povolani hlavného územného radcu (oberlandrat) v Olomouci. Vybavil ho plnou mocou a poveril úlohou „obnoviť v plnej miere činnosť správneho aparátu“ v operačnom priestore skupiny armád Severná Ukrajina na východnom Slovensku.⁵³ Ambície L. Mohlsena sa čoskoro dostali do rozporu so záujmami nemeckého konzula v Prešove Petra von Woinowicha a postupne strácal aj dôveru velenia armády. Veliteľstvo skupiny armád Severná Ukrajina sa rozhodlo poveriť kontrolou a usmerňovaním civilnej správy v operačnom pásme veliteľstvo tylového priestoru Korüeck 531, kde pôsobil veliteľ genmjr Ernst von Bauer. Doplnilo ho potrebným odborným personálom. Napríklad pre poľnohospodárstvo dostal 21 poľnohospodárskych veliteľov a počítalo sa s doplnením o ďalších 15. Pre priemyselný sektor bolo zriadené osobitné veliteľstvo so sídlom v Kežmarku.⁵⁴ V závere súhrnnej správy o situácii na východnom Slovensku k 10. novembru 1944 sa konštatovalo:

„a) Domáca správa v operačnej oblasti skupiny armád⁵⁵ na východnom Slovensku je znova práceschopná. b) Priemyselné a iné živnostenské podniky sú v prevádzke. c) Odviezlo sa veľké množstvo surovín a hotových výrobkov. d) Zadali sa veľké objednávky pre potreby armády. e) Zaokrytie požiadaviek armády je vo veľkej miere možné realizovať z krajiny. f) Dopravné spoje sa znovu sprístupnili a zabezpečili. g) Z ohrozených oblasti Horného a Dolného Spiša boli prevezené do bezpečia ženy a deti z radov miestnych Nemcov. h) Z bojového pásma sa vyviezlo bojaschopné obyvateľstvo, cenné hospodárske zariadenia a stroje.“⁵⁶

Na porade štábov Sergeja a Kriváňa dňa 12. septembra bolo rozhodnuté obsadiť ďalšie obce smerom na juh. Línia obrany sa posunula južne až na rozhranie chotára obcí Zubné – Adidovce. Došlo k presunu a novému rozmiestneniu rôt a delostreleckých batérií. Do obrany na severnom úseku boli zapojené aj miestne oddiely, žandári a príslušníci finančnej stráže. Expanzia partizánov na juh začala nemecké jednotky ešte viac znervózňovať. V trojuholníku severovýchodne od Humenného vznikol ostrov s viac ako 15 dedinami, ktoré okupačné jednotky nemali pod kontrolou. Podľa civilného obyvateľstva Nemci tento rajón nazývali

52 PREČAN, ref. 9, s. 288.

53 Tamže, dok. 167, s. 322.

54 PREČAN, ref. 9, dok. 212, s. 404; SUŠKO, ref. 51, dok. 208-S, s. 281, 282.

55 Skupina armád Severná Ukrajina bola koncom septembra 1944 premenovaná na Skupinu armád A.

56 Tamže, s. 408. Verejná správa a exekutíva augustovými udalosťami v roku 1944 v operačnom pásme na východnom Slovensku nebola veľmi narušená. V exekutive bol väčší výpadok v žandárstve, ktoré sa zapojilo do odboja. V dokumente spomínané objednávky pre potreby armády sa týkali Smaltovne Scholz pri Matejovciach, kde boli dané objednávky na výrobu benzínových sudov, súčiastok pre ručné granáty, alumíniových jedálnych šálok a i. Niektoré komponenty do zbraní vyrábala Železiarsky a oceliarsky závod v Prakovciach. Väčšie problémy mali Nemci s konsolidáciou železničnej a cestnej dopravy, kde dochádzalo k deštruktívnym akciám partizánov. Spočiatku bola najviac vyťažaná trať Prešov Nowy Sącz, ktorou sa odsúval tovar i nemecké obyvateľstvo zo Spiša na poľské územie. O pracovnom nasadení obyvateľstva v operačnom pásme a evakuácii podrobnejšie pozri PEKÁR, Martin. *Situácia na východnom Slovensku v posledných mesiacoch existencie režimu*. In PEKÁR, Martin: *Východné Slovensko 1939-1945*. Prešov : Prešovská univerzita, 2007, s. 133-149; SCHVARC, Michal – PEKÁR, Martin. *Situácie správy prešovského konzula Veľkonemeckej ríše k vybraným udalosťami vojnových rokov*. In *Annales historici Presovienses* val 8/2008. Prešov : Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, s. 269-273. Situácia na východnom Slovensku. Správa zo 17. septembra 1944.

„Die kleine Tschechoslowakische Republik.“⁵⁷ Partizáni prepadmi bránili bezpečnému pohybu nepriateľa v obidvoch smeroch na dosť rozsiahlom úseku prifrontového pásma.

Ale daň začali platiť aj partizáni. Dňa 13. septembra *Kriváň* pochoval na papínskom cintoríne svoju prvú obeť – vojaka Belu Pejtiho z Ružomberka. Ďalší ranený bol tajne dopravený do humenskej nemocnice, kde bol pod dozorom lekára MUDr. Timka zachránený. 14. septembra nepriateľ zaútočil mínometnou palbou na obec Humenský Rokytov. Vojaci odpovedali delostreleckou palbou. Nepriateľ prišiel o jedno nákladné auto a prevoznú kuchyňu.⁵⁸ Roty podnikali prepady na nepriateľské menšie kolóny aj vo väčších vzdialenostiach od svojich obranných pozícií. Hliadka pod vedením npor. del. Karola Kresánka 13. septembra prepadla na ceste Humenné – Medzilaborce severne od obce Volica nákladný voz, ktorý zapálila. Niekoľko nepriateľských vojakov bolo zabitých a ranených.⁵⁹ Nemecké jednotky zvýšili frekvenciu „oľukávania“ bojovej sily partizánov.

Dňa 15. septembra sovietske lietadlá omylom bombardovali obec Pčoliné. O život prišiel jeden civilista a dvaja boli ranení. Skoro celá dedina vyhorela. Štáb *Kriváňa* vypomohol občanom pridelením obilia zo zásob papínskeho veľkostatku.⁶⁰ Brigáda *Sergej* sa 16. septembra premiestnila do lesov juhovýchodne od obce Zubné. Pplk. J. Vogl prostredníctvom rádiostanice brigády *Sergej* 16. septembra 1944 nahlásil veliteľovi 1. čs. zboru gen. L. Svobodovi početný stav brigády, výzbroj a muníciu. (Početný stav, ktorý som uviedla na predošlých stranách, sa podstatnejšie nezmenil, ale na tomto mieste z hlásenia uvádzam výzbroj.)

Brigáda mala:

6 diel (húfnic)	14 samopalov
35 ľahkých guľometov	3 prevozné kuchyne
13 ťažkých guľometov	16 vozov
225 pušiek	9 kár
4 automatické pušky	1 osobné auto
101 pištoľí	1 motocykel s prívesom
11 raketových pištoľí	2 nákladné autá
1 štábný autobus.	

Hlásenie ďalej obsahuje dislokáciu oddielu, informácie o nepriateľských silách, ale tiež požiadavku na dodanie zbraní a munície. Zo zbraní bolo požadovaných 200 pušiek, 15 ľahkých guľometov, 24 samopalov, 400 ručných granátov a tiež rádiostanicu s obsluhou.⁶¹

Partizánsky štáb pri Vojenskej rade 4. ukrajinského frontu (4.UF) poslal brigáde *Kriváň* dňa 17. septembra vo večerných hodinách pri leteckej preprave materiálu pre brigádu *Sergej* rádiostanicu aj s obsluhou – por. ČA Alexejom A. Krivoručkom.⁶²

Velenie brigády *Kriváň* po krátkom pobyte v Nechválovej Polianke a Papíne sa 17. septembra premiestnilo do obce Zubné. Tu bola zriadená telefónna ústredňa s napojením na jednotlivé rotu, delostrelecké batérie a štáb brigády *Sergej*.⁶³ Došlo aj k novému rozmiestneniu vojska a partizánov. Rota *Svoboda* (vel. por. pech. Ondrej Šinák) bola rozmiestnená

57 TABIŠ, Jozef. *Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“*, s. 28.

58 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny *Kriváň*, s. 9.

59 Tamže.

60 Tamže, s. 10.

61 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. S 157/86. Príloha k spomienkam J. Vogla, č. 24.

62 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny *Kriváň*, s. 11; AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. *Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“*, s. 29, 30.

63 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny *Kriváň*, s. 10, 11.

v priestore Adidovce, na čiare Suchar kóta 526-386, jeden km severne od Adidoviec s ťažiskom obrany údolia rieky Udava. Rota mala vysunúť dve družstvá asi jeden km východne a západne od Adidoviec. Obec Adidovce nebola obsadená. Rota *Jánošík* (vel. npor. pech. Pavol Lovasík) zaujala obranu na juh od priestoru kóty 467 s úlohou prehradiť priechody do priestoru Zubného zo smeru Slovenské Krivé, Jablň a Koškovce. Rota *Hurban* sa presunula do Papína a mala prehradiť priechody z Humenského Rokytova na Papín. V Pichniach mala ponechať jedno družstvo a v Pčolinom druhé družstvo, zosilnené jedným ťažkým guľometom. Delostrelecký oddiel *Žula* sa mal premiestniť do palebného postavenia v priestore kóty 251, asi 3 km západne od Zubného, s úlohou priamej podpory rôt *Svoboda* a *Jánošík*.⁶⁴ Brigáda *Sergej* sa už 16. septembra presunula do lesov juhovýchodne od Zubného a v tomto priestore ostala.⁶⁵

Koncom druhej a začiatkom tretej septembrovej dekády pokusy nemeckých vojsk dostať sa do partizánmi kontrolovaného úseku sa stupňovali. 17. septembra skupina s viac ako 50 ukrajinskými príslušníkmi nemeckej armády sa dostala z Poľska na slovenskú stranu v chotári Telepovce. Pokúsila sa odzbrojiť miestny oddiel strážiaci hranicu, ale ten sa rozprchl do lesov. Nepriateľ sa dostal až do Pčoliného, kde zastrelil telefonistu skupiny *Kriváň*.⁶⁶ Na druhý deň na tento úsek poslal veliteľ *Kriváňa* autom skupinu vojakov pod velením npor. J. Bučeka s úlohou za pomoci miestneho oddielu v Telepovciach a obyvateľov obce zatarašiť dvojkilometrový úsek cesty zo slovenskej strany v smere k Balnici na poľskej strane. Šlo o poľnú cestu, ktorá bola zjazdná pre nákladné autá. Cestu spevnili a upravili príslušníci Východoslovenskej armády v júni 1944 pre potrebu presunu materiálu slovenským jednotkám, ktoré budovali opevnenia na západnom brehu rieky San. Skupina pod velením npor. Bučeka na spiatočnej ceste zajala troch nemeckých vojakov.

Informácie, ktoré prinášali hliadky z hlbšieho prieskumu i okolia partizánskeho rajónu, nevešteli nič dobré. V celom okolí sa zvyšovali počty nemeckých vojakov. Bojovú silu partizánov sa nepriateľské jednotky pokúsili zistiť v popoludňajších hodinách 21. septembra, keď okolo 250 mužov za pomoci dvoch tankov a dvoch samohybných diel prepadli obranu na južnom smere od Adidoviec. Slovenskí delostrelci svojou paľbou a za pomoci peších jednotiek s použitím ťažkých a ľahkých guľometov útok odrazili.⁶⁷

Večer sa zišli štáby *Sergeja* i *Kriváňa* a situáciu vyhodnotili ako dosť nebezpečnú. Predpokladali, že v najbližších dňoch môže dôjsť k sústredenému útoku z nemeckej strany, ktorý by bol nad sily vojakov a partizánov. O situácii informovali cez rádiostanice partizánsky štáb pri 4. UF. Zvýšili ostražitosť, posilnili obranu ako sa len dalo a vyslali prieskumné skupiny po celom okruhu. Dňa 22. septembra sa nepriateľ pokúsil odstrániť zatarasy na ceste z Balnice do Telepoviec. Obyvateľstvo žiadalo o pomoc. Na úsek bola vyslaná silnejšia skupina vojakov a partizánov pod velením npor. del. Karola Kresánka. Zatarasenie aj za pomoci miestnej skupiny posilnili. Aktívnejšie boli nemecké hliadky aj na ostatných úsekoch. Večer bola opäť porada štábov aj za účasti veliteľov rôt a veliteľa oddielu delostrelcov. Dohodli sa, že obidve brigády sa presunú na Beskydy do starého tábora a pokúsia sa o prechod k Červenej armáde. O situácii prostredníctvom rádiostanice opäť informovali 4. UF. Pplk. J. Vogl navrhoval uskutočniť presun v noci z 23. na 24. septembra. Nasledujúci deň – 23. septembra

64 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. *Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“*, s. 53.

65 AM SNP Banská Bystrica, f. IV, prír. č. 33/59, s. 4. Bojový denník partizánskej skupiny Kriváň, s. 10.

66 Tamže s. 11.

67 Tamže, s. 13.

bolo pomerne ticho, ale dalo sa očakávať, že je to ticho pred búrkou. Keďže veliteľia odpoved' od 4. UF nemali, odsunuli presun na noc z 24. na 25. septembra. Ale už 24. 9. v skorých ranných hodinách sa mal odsunúť trén so zásobami munície, potravín a ďalšieho materiálu do priestoru nad Nechválovu Polianku. Keďže šlo o vozy s ťažkým nákladom, boli zabezpečené aj kónské pripiaže zo Zubného. Časť druhej delostreleckej batérie pod velením npor. del. Štefana Jaremu v tom istom čase sa mala presunúť s jednou húfnicou nad Vyšnú Jablonku. V celkovom rozmiestení vojsk boli iba menšie zmeny a korekcie. Prvá delostrelecká batéria (vel. nor. del. Ján Buček) a tretia batéria (vel. por. del. Jozef Folta) so štyrmi 10 cm húfnicami mali palebné postavenie v lese *Kozáre* vo vzdialenosti asi 2 km od Zubného. Veliteľská pozorovateľňa bola na kopci nad Adidovcami. Jedno dielo bolo umiestnené asi 1 km južne od Zubného.⁶⁸ Brigáda *Sergej* bola rozmiestnená juhozápadne od obce Pichne.

Útok nepriateľa sa začal 24. septembra o siedmej hodine na južnom smere od Adidoviec za použitia zbraní: tanky, mínomety, delá, motorizovaná pechota.⁶⁹ Obdobný scenár sa takmer súbežne zopakoval na smere od Sniny a severne od Papína zo smeru Medzilaboriec. Na severovýchodnom smere sa ako prví dostali pod paľbu trény a čata delostrelcov, ktorá sa presúvala do Vyšnej Jablonky. Delostrelci a prvé vozy trénu sa ešte stihli presunúť, ale ďalšie boli rozprášené.⁷⁰ Obrana zareagovala na všetkých smeroch. Výborne si počínali delostrelci na južnom úseku. Rozmiestnenie batérií bolo uskutočnené tak, aby mohli poskytovať podporu aj brigáde *Sergej* západne od obce Pichne. Táto pomoc bola plne využitá. Potrebné údaje na zameriavanie strelby sa poskytovali prostredníctvom telefónu a neskôr jazdeckou spojkou. Na obidvoch spomínaných smeroch bol útok dosť úspešne odražený. Neskôr sa situácia skomplikovala pri obrane cesty na Papín zo severozápadu od obce Humenský Rokytov. Rota *Hurban* pred silným náporom nepriateľa predčasne ustúpila a štáb *Kriváňa* nemal potrebnú zálohu, aby mohol tento úsek vykryť. Nepriateľ postupoval po oboch stranách rieky Udava najprv do Papína a potom smerom na Zubné. Veliteľ *Kriváňa* na úsek severne od Zubného nasadil pešiu čatu s guľometmi z roty *Jánošík* (vel. čaty por. Štefan Konvalinka), ktorú stiahol z úseku od Adidoviec. Nerovný boj trval takmer dopoludnia. Keď sa nepriateľ dostal na severný okraj obce Zubné, vel. pplk. Vogl o 12.30 h. vydal rozkaz, že ak jednotky nebudú môcť udržať obranu do večerných hodín, nech ustúpia na Vihorlat. Rozkaz prijal telefonicky veliteľ delostreleckého oddielu stot. J. Tabiš na pozorovateľni a sprostredkoval ho aj peším rotám *Svoboda* a *Janošík*. Pre útok nepriateľa tento rozkaz rote *Hurban*, príslušníkom trénu (trén sprevádzala aj logistická časť štábu brigády), delostreleckej čate npor. del. Š. Jaremu a štábu brigády *Sergej* už nebolo možné bez rizika doručiť ani spojkou. Telefonické spojenie bolo prerušené už skôr. Štáb brigády *Kriváň* sa presunul do lesov juhozápadne od obce Zubné. Zubné bolo obsadené, ale boje delostrelcov a peších rôt na južnom úseku ešte pokračovali asi dve hodiny. Takmer do večerných hodín pokračovala strelba aj na úseku brigády *Sergej* – kóta 511. Brigáda *Sergej* ustúpila smerom na Nechválovu Polianku. Ráno sa presunula nad Vyšnú Jablonku a spolu s príslušníkmi roty *Hurban* a čiastočne aj

68 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“, s. 34, 36.

69 Počty motorizovaných peších jednotiek a ťažkých zbraní neuvádzam, pretože sa v dokumentoch rôznia. Nemecké pramene o tejto bojovej akcii som nenašla. Dá sa iba predpokladať, že mohli byť na akciu vyčlenené bojové skupiny z XXIV. tankového zboru, ktorý na poľskom území v blízkosti slovenských hraníc bol v tom čase etablovaný.

70 Došlých trénov sa ujal učiteľ z Nechválovej Polianky Jurčišin a pomohol zabezpečiť ukrytie munície a materiálu. Pozri AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, s. 68.

čaty delostrelcov pokračovala do beskydských vrchov, kde zotrvala až do konca septembra, keď prešla k Červenej armáde. Čiže v tento ťažký deň – 24. septembra 1944 – sa bojová súčinnosť brigády *Kriváň* a brigády *Sergej* skončila. Delostrelci na južnom smere pri Adidovciach neboli na svojom palebnom postavení zasiahnutí. Odmlčali sa okolo 16. h. Odmontovali z diel zameriavače, úderníky a ukryli ich do dutín stromov. Kostry diel zamaskovali listnatými konármi, aby ich nepriateľ nezbadal a nevyužil. Ale tiež aj s miernou nádejou, že sa na to miesto možno ešte vrátia.⁷¹ Do priestoru delostrelcov došla aj rota *Jánošík* s vel. npor. P. Lovasíkom. Veliteľ delostreleckého oddielu stot. del. Jozef Tabiš spolu s veliteľom roty sa dohodli, že v nočných hodinách sa presunu na južný úsek za Udavu do vrchov Makovica, kóta 455, lebo predpokladali, že ráno môžu byť napadnutí. Čo sa dalo, vzali na kone, ale niekoľko koní, ktoré nemohli zobrať, priviazali k stromom na mieste, že si ich pastieri nájdu. Presun začali po 22. h., značnou prekážkou bola hradská vedúca z Adidoviec do Zubného, ktorá bola strážená tak, že každých 10 minút po nej prechádzal motocykel s privesom. Strieľať nebolo možné, a tak použili drôt natiahnutý do určitej výšky. Podarilo sa prejsť cez cestu, ale pomohol im pri tom aj jeden z koní, ktorý sa utrhol, predbehol vojakov a cvalom sa pustil cestou do Zubného, kde predtým nocoval. Nemecké stráže v domnienke, že útočia partizáni vyhlásili poplach a paľbou naháňali utekajúceho koňa. Kôň odlákal pozornosť, i keď na to doplatil životom a skupina sa presunula bez ujmy na druhú stranu do lesov.⁷² V priestore na Makovici sa stretli s rotou *Svoboda*, vel. por. Ondrej Šinák. Ráno ešte uskutočnili koňmo prieskum bojiska brigády *Sergej*, ale ostali tam iba stopy po boji a pásoch tankov. Od civilistov sa dozvedeli, že partizáni odišli do hôr nad Vyšnú Jablonku. Delostrelci a obidve roty zotrvali na svojom mieste ešte do rána 26. septembra, kedy začali presun do pohoria Vihorlatu.⁷³

Bilancia strát brigády *Kriváň* počas obranných bojov 24. septembra bola: 3 mŕtvi, dva-ja ťažšie a niekoľko ľahšie ranených, 25 nezvestných. Odlúčených, ktorí ustúpili na Beskydy, bolo vyše 60 osôb. Išlo najmä o rotu *Hurban* a niekoľkých delostrelcov z 2. delostreleckej batérie. Časť skupiny, ktorá sprevádzala trén – boli v nej aj členovia štábu *Kriváňa* – sa po desiatich dňoch putovania dostala na povstalecké územie a viacerí z nej sa pod vedením por. hosp. Ondreja Dobrotu prihlásili do povstaleckej armády.⁷⁴

Veliteľ brigády *Kriváň* pplk. del. Jozef Vogl vo svojich spomienkach pri tejto akcii vyzdvihol odvahu a statočnosť drvivej väčšiny vojakov a dôstojníkov. Trochu zazmätkovalo iba velenie roty *Hurban* tým, že dalo rozkaz k predčasnému ústupu, ale najmä, že rota neustúpila južným smerom na Zubné, ale severovýchodným, čím došlo k jej oddeleniu od ostatných častí brigády. Ocenil pomoc finančnej stráže vo Vyšnej Jablonke, žandárov a finančnej stráže v Telepovciach a tiež miestnych oddielov. Zamýšľal sa aj nad vlastnými taktickými krokmi pri prípravách i priebehu bojovej akcie. Isteže, vždy sa nájde nejaká rezerva, ale každá väčšia bojová akcia je v čase príprav rovnicou o viacerých neznámych, a nemusí to vždy vyjsť na sto percent.⁷⁵

Ešte pred presunom brigády *Kriváň* do pohoria Vihorlat väčšie partizánske jednotky na východnom Slovensku dostali začiatkom septembra 1944 príkaz od UŠPH v Kyjeve pod-

71 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 34/90. TABIŠ, Jozef. Spomienky a zážitky z odbojovej činnosti za SNP v skupine „Kriváň“, s. 34.

72 Tamže, s. 38.

73 Tamže.

74 Dejiny SNP, ref. 2, s. 91.

75 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, príř. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, s. 78-82.

chytiť príslušníkov Východoslovenskej armády, ktorí unikli odzbrojeniu. V tomto duchu oslovil veliteľ partizánskeho zväzku *Stalin* pplk. M. I. Šukajev 13. septembra veliteľa brigády *Kriváň* pplk. J. Vogla prostredníctvom svojej spojky – por. Soleja. Navrhol mu, aby sa brigáda *Kriváň* pridala k partizánskeму zväzku Šukajeva. Na rozkaze, ktorý spojka doručila, bol podpis veliteľa oddielu npor. pech. Ladislava Kováča. Pplk. J. Vogl dal písomnú odpoveď v tom zmysle, že UŠPH už schválil ním vedenú skupinu ako samostatnú vojensko-partizánsku brigádu *Kriváň*, ktorá má úzko spolupracovať s partizánskou brigádou *Sergej*.⁷⁶ O niekoľko dní neskôr došla spojka od plk. gšt. Viliama Talského s príkazom „...aby sa oddiel *Kriváň* v čo najkratšom čase presunul pokiaľ možno aj s materiálom do priestoru, ktorý Vám ukáže spojka, ktorá Vám tento rozkaz donesie. Doplnok delostrelcov Vás čaká v novom priestore. Cestu Vám ukáže spojka.“ Podpísaný: „Veliteľ voj. jednotiek na vých. Slovensku plk. V. Talský.“⁷⁷ Plk. V. Talský na základe rozkazu veliteľa 1. ukrajinského frontu maršala I. S. Koneva bol 16. septembra vysadený na provizórnom letisku nad Zavadou, kde v tom čase sídlil štáb brigády *Čapajev*. Jeho úlohou bolo zhromaždiť roztrúsených vojakov obidvoch divízií VSA, vytvoriť z nich bojovú jednotku a viesť boj partizánskymi metódami. K dispozícii mu bol daný oddiel mjr. jazd. Juraja. Bileja v počte 112 osôb, vyčlenených zo zväzku pplk. M. I. Šukajeva a *Čapajeva*. Pre potreby štábu dostal 18 dôstojníkov a potrebný materiál. Základňou pre činnosť oddielu bol zväzok *Čapajev*, kde *Detvan* tvoril 4. oddiel.⁷⁸

Po príkaze na presun nasledoval rozkaz plk. V. Talského s poradovým číslom 1,⁷⁹ ktorý

76 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef: Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, príloha č. 15.

77 Tamže, príloha č. 16.

78 BENČÍK, Antonín. K partizánskym bojom na východnom Slovensku v rokoch 1943-1944. In *Historie a vojenství*, 1959, č. 3, s. 407,408; GEBHART, Jan – ŠIMOVEC, Ján. Partizáni v Československu 1941-1945. Praha : Naše vojsko, 1984, s. 323.

79 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef: Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, príloha č. 35.

„Rozkaz čís. 1 Veliteľstva východ. voj. skupiny.

Článok 1. Veliteľstvo východ. voj. skupiny – zriadenie. Dňom 16. 9. 1944 00.00 hod. bolo zriadené Veliteľstvo východnej voj. skupiny pod velením plk. gšt. Viliama Talského – krycia značka „Detvan“. Úlohou „Detvana“ je sústrediť pod svojím velením všetky roztrúsené voj. jednotky starej slovenskej armády ako aj povolať do činnnej služby všetky tie sily na vých. Slovensku, ktoré svojvoľne opustili svoju vojenskú jednotku a nachodia sa alebo doma alebo skrývajú sa po skupinách.

Článok 2. Úloha východnej vojenskej skupiny.

1/ Utvoriť vojenský zorganizované jednotky (roty, prápory, pluky a prípadne skupiny). 2/ Sústrediť sa v priestore Stropkov a severne a tu vyčkáť príchod ruskej armády na Slovensko. Rozkazy pre ďalšiu činnosť budú vydané. 3/ Až do ďalšieho rozhodnutia zostane veliteľstvo Detvan v úzkom spojení s partizánskou skupinou Čapajev, s ktorou je ako aj skupina Bilej (priamo podriadená Detvanu) v hospodárskom spoločenstve a dopĺňujú si vzájomne bojové úkoly, podľa toho , ako to situácia vyžaduje.

Článok 3. Postavenie východnej voj. skupiny.

Východnú voj. skupinu je treba pokladať za regulárnu armádu ČSR a ako takú pokladať ju za časť spojencských vojsk, bojujúcich toho času proti Nemecku a Maďarsku. Východná voj. skupina podlieha cestou veliteľstva československých jednotiek na Slovensku v B. Bystrici nadriadeným čsl. veliteľstvám vojenským. Do tých čias, kým nenadviažeme s nadriadenými čsl. veliteľstvami spojenie, konáme podľa nariadení, ktoré dostal veliteľ Detvan od veliteľa 1. ukr. frontu maršala Koneva pri návšteve v jeho hlavnom stane. S ohľadom na to, že vých. voj. skupina je regulárnou čsl. armádou, postavenou na podklade dohody medzi prezidentom ČSR Dr. Benešom a maršalom Stalinom SSSR, je občianskou povinnosťou každého občana ČSR, povinného vojenskou službou, aby vstúpil do radov jej jednotiek a takto svojou účasťou potvrdiť vôľu každého Slováka bojovať po boku našich ruských bratov proti nemeckému okupanstvu. Ten, kto sa neoprávnené vzdialil od svojej jednotky či v boji alebo mimo boja, stáva sa obyčajným zbehom a ako s takým bude s ním naložené. Každého jednotlivca, člena vých. voj. skupiny vedú veliteľia v evidencii s dátumom, kedy, kde do tejto armády pristúpil. Pri vstupe do armády zloží každý prisahu, ktorou sa zaviazá do posledného dychu konať svoje voj. povinnosti. Vnútny pomer k armáde ako aj jej postavenie voči jej okoliu stanoví predpis A –I – 1. Jej postavenie k jed-

bol pplk. J. Voglovi doručený spojku počas akcie 24. septembra 1944. Pokiaľ išlo o presun brigády Kriváň pplk. J. Vogl s presunom svojho oddielu nesúhlasil. Ako hlavný dôvod uviedol, že oddiel je schválený ako samostatný a okrem toho má ťažké zbrane, s ktorými sa presúvať nedá. Plk. V. Talský po svojom návrate už nebol pre svojich bývalých vojakov a dôstojníkov neformálnou autoritou. Jeho „hriech“ bol až priveľký. Ale pplk. J. Vogl rešpektoval jeho oficiálne postavenie a úlohy, ktoré mu boli zverené. Bol ochotný predkladať mu informácie a hlásenia o stave jednotky a plnení bojových úloh. Ich vzájomná korešpondencia sa postupne niesla v korektnom duchu. Na bližšie objasnenie niektorých otázok pplk. J. Vogl poslal k plk. Talskému vlastnú spojku, člena štábu brigády *Kriváň* npor. del. Karola Kresánka. Plk. Talský pri návrate tejto spojky poslal k brigáde dvoch delostreleckých dôstojníkov – npor. del. Viliama Savka a npor. del. Jozefa Buzíka.⁸⁰ Pplk. J. Vogl mu vzápätí poslal správu o priebehu obrannej akcie 24. septembra 1944.⁸¹

V zmysle citovaného rozkazu č. 1 od plk. Talského brigáda uskutočnila prísahu svojich príslušníkov. Keďže jednotky sa nachádzali v bojovom postavení na rôznych úsekoch, nebolo možné pripraviť spoločný slávnostný akt. Prísaha sa konala 22. septembra 1944 na jednotlivých bojových úsekoch.⁸²

K aktivitám brigády *Kriváň* patrila tiež propagačno-agitačná činnosť. Brigáda pohotovo reagovala na nemeckú a neskôr aj na slovenskú propagandu zacielenú na návrat bývalých príslušníkov slovenskej armády buď domov alebo do radov novej armády. V čase od 10.

notlivým partizánskym skupinám je ako rovný k rovnému. Treba organizovať účelnú spoluprácu, aby bol dosiahnutý konečný spoločný cieľ – zničenie nemeckého okupanta a oslobodenie našej vlasti.

Článok 4. Nábor do vých. voj. skupiny.

Je povinnosťou jednotlivých vel. skupín, aby vo svojom okruhu pôsobnosti: 1/ Zisťovali a mali v evidencii tých brancov, ktorí neoprávnenne opustili svoje jednotky slov. armády. 2/ Viedli evidenciu brancov 1. zálohy. 3/ podľa počtu k dispozícii stojacích zbraní povolali do činnnej služby potrebný počet brancov postupne od najmladších ročníkov počnúc. 4/ V každej obci, kde sa nábor vykonáva, treba vyhlásiť pripojený rozkaz veliteľstva vých. voj. skupiny o poslaní brancov.

Článok 5. Používanie pečiatok

Pre okamžitú nemožnosť zaobstarať si vlastné pečiatky nariaďujem:

1/ Ako záhlavnú pečiátku (prípadne vypísať) používa sa a/ Veliteľstvo vých. voj. skupiny, a to pri dokladoch, z ktorých vyplýva finančný alebo právny záväzok, „Detvan“ pri každej inej korešpondencii vnútornej. b/ Záhlavnú pečiátku „Skupina „Kriváň“ a „ Skupina Bilej“ používajú vždy.

2/ Ako guľatú pečiátku užíva zatiaľ vel. Detvan guľatej pečiatky [guľatú pečiátku] part. skup. Čapajeva.

Dostane: Kriváň, Bilej, Čapajev a vo výpise Kurov, Šukajev a Majorov.

Veliteľ Detvan: plk. Talský, v. r.“

80 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, s. 65.

81 Tamže, príloha č. 37.

82 Text prísahy: „Prisahám na všetko, čo je mi sväté, že v boji za oslobodenie Československej republiky nebudem lutovať ani svojich síl ani svojho života. Nemilosrdne budem mstiť všetky muky a slzy našich matiek a sestier, zavraždených vlastencov, všetky zločiny spáchané nemeckými a maďarskými barbarmi na Čechoch, Slovákoch a Karpatských Ukrajincoch. Dobrovoľne som sa prihlásil do radov československých bojovníkov a sľubujem, že budem vždy poslušný rozkazu svojho veliteľa svojho oddielu a budem ho bezvýhradne plniť. Zverené tajomstvo budem posvätné brániť a svojich druhov a svoj oddiel nikdy nezradím i keby som bol vystavený sebe ťažším mukám. Keby som však svoj oddiel zradil alebo neplnil jeho rozkazy, nech ma stihne trest z rúk mojich kamarátov. Mój oddiel mi bude rodinou, moji kamaráti mi budú bratmi. Keď bude ranený mój druh alebo ak padne do ťažkého postavenia, budem mu nápomocný a nedopustím, aby sa dostal do rúk nepriateľa. Sám nikdy sa živý nevzdám nepriateľovi. Všetky moje myšlienky a sily budú odo dneška venované jednému cieľu: škodiť nepriateľovi na každom kroku, pomáhať zo všetkých síl boju mojej vlasti za slobodu. V tomto boji neustanem, kým posledný cudzí vtritelec nebude vyhnaný z našej vlasti, kým Československá republika, štát troch rovnoprávných národov – Čechov – Slovákov a Karpatských Ukrajincov – nebude opäť slobodná. Mojim heslom bude: Smrť fašistickým okupantom – slobodu národom Československa. Tak prisahám!“ Pozri AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, príloha č. 19.

do 24. septembra vydala niekoľko letákov, v ktorých pranierovala propagandistický obsah a plané sľuby, ktorými Nemci chceli vylákať vojakov z hôr. Jeden leták bol podpísaný aj novým slovenským ministrom obrany Štefanom Haššíkom. Vydala tiež niekoľko výziev k obyvateľstvu, v ktorých ho žiadala o pomoc a podporu pri plnení bojových úloh. V niekoľkých letákoch informovala obyvateľstvo o celkovej situácii a postupe frontu.⁸³

V polovici septembra štáb brigády *Kriváň* navštívil veliteľ partizánskej skupiny *Jastrib*⁸⁴ Michail Z. Sieň aj s malou ochrankou. Pplk. J. Vogla zastihol v Nechválovej Polianke v škole, kde mal rokovanie s veliteľom brigády Sergej pplk. N. A. Prokopjukom. Prijali ho spoločne. Informoval ich o činnosti svojej skupiny v priestore Vihorlatu a zároveň tlmočil prosbu. Skupina *Jastrib* mala v tom čase okolo 70 príslušníkov. Vrátila sa k pôvodnej úlohe, pre ktorú bola vysadená – zabezpečovať spravodajstvo pre 4. UF. Zvýšený počet príslušníkov pri plnení tejto úlohy jej nevyhovoval. Potrebovala menšiu, pružnú skupinu, ktorá by sa mohla rýchlo pohybovať a premiestňovať. Preto veliteľ M. Sieň požiadal pplk. Vogla, aby prevzal asi 50-člennú skupinu partizánov, ktorá pozostávala prevažne z civilistov z okolitých obcí Vihorlatu. Dohodli sa, že skupina bude presunutá k brigáde *Kriváň* v dvoch etapách. No v operačnom priestore brigády *Kriváň* sa situácia začiatkom tretej septembrovej dekády skomplikovala, a tak vlastne brigáda *Kriváň* sa rozhodla presunúť do Vihorlatských vrchov.⁸⁵

Na fotografiách:
veliteľ partizánskej
brigády *Kriváň* –
VOGL – Sokolovský
(vľavo) a stot. Jozef
TABIŠ (vpravo).

83 Tamže, príloha č. 8, 9, 10, 13, 14, 17.

84 Partizánska skupina *Jastrib* vznikla na báze 5-členného desantu vysadeného 26. 8. 1944 pri obci Vinné. Skupinu vyslal štáb partizánskeho hnutia pri 4. UF na zabezpečovanie spravodajstva. Veliteľom výsadku bol Michail Z. Sieň, jeho zástupca Volodimir Smirnov, rádiista Jurij Fejtelson a dvaja členovia – Pavol Čejkovský a J. Kraner (posledne menovaný bol Slovák). Pri zoskoku došlo k poškodeniu vysielačky preto sa skupina na určitý čas preorientovala na diverznú a deštruktívnu činnosť. Utáborila sa asi 5 km východne od vrchu Kyjov, kde si vybudovala zemlanky. Rozrástla sa o vojakov 2. divízie VSA pod velením npor. pech. A. Kolbašovského a pridala sa k nemu skupina partizánskeho oddielu Pugačov, ktorá ostala vo Vihorlate aj po spojení oddielu Pugačova s čapajevcami, ktorú viedol Piotr N. Michajlusenko (krycie meno Donovan). Po ústupe zväzku Čapajev zo Slanských vrchov sa do Vihorlatu vrátila aj ďalšia skupina pugačevcov, ktorej velil Ján Boroš. Skupina *Jastrib* v polovici septembra dostala náhradné súčiastky do vysielačky, nadviazala spojenie s partizánskym štáбом pri 4. UF a začala plniť spravodajské úlohy. Pozri: Dejiny SNP, ref. 2, s. 208; ŽUPA, Karol. *Z protifašistického odboja v Zemplíne*. Michalovce : Okresný národný výbor, 1984, s. 46-49.

85 AM SNP Banská Bystrica, f. XII, prír. č. S 35/78. VOGL- SOKOLOVSKÝ, Jozef. Spomienka veliteľa partizánskej brigády „Kriváň“, s. 51.

H. PAŽUROVÁ: MILITÄRISCHE UND PARTISANISCHE EINHEITEN DER EHEMALIGEN ANGEHÖRIGEN DER OSTSLOWAKISCHEN ARMEE. BRIGADE „KRIVÁŇ“.

Der erste Teil eines umfassenden Beitrags der Autorin über die militärische und partisanische Brigade „Kriváň“ befasst sich mit den Hintergründen ihrer Entstehung und ihrem Kampfeinsatz im Dreieck Humenné – Snina – Medzilaborce. Die Idee zur Gründung der Brigade entstammte Oberstleutnant der Artillerie Jozef Vogl, Befehlshaber des Artillerieregiments 2. Während des Bestehens der Ostslowakischen Armee (Abk. VSA) befand sich sein Kommandoposten im Ort Vyhraň, Bezirk Medzilaborce. Oberstlt. Vogt hatte es abgelehnt, dem Befehl zur Entwaffnung der Ostslowakischen Armee Folge zu leisten und hatte seinen Truppen den Befehl zur Einsatzbereitschaft erteilt mit der Absicht, für Kreisverteidigung Stellung zu nehmen. Oberstlt. Vogt hat es außerdem versucht, Angehörige anderer Einheiten auf seine Seite zu gewinnen, die ebenfalls Gegenstand gegen das Befehl zur Entwaffnung leisten und den Durchmarsch durch den Lupkow-Engpass (Lupkovský priesmyk) auf den sowjetischen Frontabschnitt wagen sollten. Es gelang ihm jedoch nicht, genügend bewaffnete Kräfte für die Durchführung dieses Plans bereit zu stellen. Deswegen ging er zu einer Alternativlösung über und begann mit der Bildung einer Partisanen-Brigade am südlichen Vorgebirge der Beskiden in der Nähe von Vyšná Jablonka. Den Kern der Brigade bildete die dritte Abteilung des Artillerieregiments 2 und drei Infanteriekompanien des 4. Infanterieregiments, der später verstärkt wurde durch kleinere Gruppen aus anderen Kompanien und Abteilungen der 2. Division. Die Brigade etablierte sich im Operationsgebiet des ehemaligen 4. Infanterieregiments und war außer schweren und leichten MG's, Gewehren und Maschinengewehren mit 6 Haubitzen bewaffnet. Im Operationsgebiet blieb auch ausreichend Munition vorhanden nach Einheiten, die weggezogen sind, bzw. sich entwaffnen ließen. Es entfalte sich eine enge Zusammenarbeit zwischen der Brigade und der einheimischen Bevölkerung, bei denen die Partisanen volle Unterstützung für ihre Tätigkeit fanden. Kurze Zeit später zog aus dem besetzten Polen in dieses Gebiet die sowjetische Partisanen-Brigade „Sergei“ unter Befehlshaber Oberst Nikolaj A. Prokopjuk. Der ukrainische Stab der Partisanen-Bewegung mit Sitz in Kiew bestätigte und anerkannte in der ersten September Woche von 1944 die neu entstandene Partisanen-Brigade unter dem Namen „Kriváň“ und empfahl ihr, mit der Partisanen-Brigade „Sergei“ aufzubauen. Somit entstanden zwei kampffähige partisanische Formationen. Diese zogen sich allerdings nicht in die Berge zurück, sondern marschierten in Richtung Süden durch das Tal des Flusses Udava bis zum Kataster der Gemeinde Adidovce. Sie besetzten ein Gebiet mit mehr als 15 Ortschaften, in denen es der deutschen Besatzungsmacht nicht gelang, die Kontrolle zu gewinnen. Durch Überfall-Aktionen an wichtigen Verbindungsstrecken ist es den Partisanen gelungen, der Logistik des Feindes, insbesondere an den zur Front führenden Strassen beträchtlich zu behindern. Beide Partisanen-Brigaden konnten auch unter Einsatz von schweren Waffen die Angriffe deutscher Einheiten zurückzuschlagen. Anhand der starken Gegenwehr der Partisanen kam der Feind zur Überzeugung – und dies geht auch aus den zeitgenössischen Meldungen deutlich hervor – das es sich bei den Partisanen um eine mehrtausend Mann zählende Einheit mit starker Feuerkraft handelt. Nach Gefechtsaufklärung deutscher Spähtrupps wurden für den 24. September Vorbereitungen getroffen für einen massiven Einkreisungsangriff gegen das Partisanen-Dreieck aus Richtung Humenné, Medzilaborce a Snina unter Einsatz von Panzerwagen, Geschützen, Minenwerfern und der motorisierten Infanterie. Diesem massiven Angriff konnten beide Partisanen-Brigaden nicht standhalten, es gelang ihnen jedoch ein organisierter Rückzug und somit konnten große Verluste vermieden werden. Beide Brigaden wurden jedoch voneinander getrennt und die Verbindung zwischen ihnen unterbrochen. Brigade „Kriváň“ marschierte in Richtung Süd-Westen und zog sich in die Wälder zurück und Brigade „Sergei“ zog nordwärts zu den Bergspitzen der Beskiden, wo es ihr nach einiger Zeit gelang, sich auf die andere Seite der Front durchzukämpfen. Brigade „Kriváň“ verlagerte ihr Operationsgebiet ins Vihorlat-Gebirge und von hier übte sie ihre Kampftätigkeit weiter aus.